

Άρθρο δεύτερο

1. Με τα διατάγματα και τις λοιπές κανονιστικές πράξεις που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση των άρθρων 1, 2 και 4 του ν. 1338/1983 (ΦΕΚ 34 Α'), όπως τροποποιήθηκαν μεταγενεστέρως και ισχύουν σήμερα, καθώς και του άρθρου 48 του ν. 3427/2005 (ΦΕΚ 312 Α'), μπορεί να ρυθμίζεται αναλόγως κάθε θέμα που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή της Συνθήκης που κυρώνεται με τον παρόντα νόμο, των σχετικών Πρωτοκόλλων και Παραρτημάτων και των δηλώσεων που περιλαμβάνονται στην Τελική Πράξη, καθώς και κάθε θέμα αναγκαίο για την εφαρμογή των πράξεων, που εκδίδονται κάθε φορά από τα όργανα της Ένωσης. Με τον ίδιο τρόπο, ρυθμίζονται τα θέματα που αναφέρονται στην ανάπτυξη των νησιών και έχουν σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 158 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας όπως τροποποιείται με τη Συνθήκη που κυρώνεται με τον παρόντα νόμο, καθώς και των σχετικών Δηλώσεων.

2. Με τις παραπάνω κανονιστικές πράξεις επέρχονται οι αναγκαίες προσαρμογές της κείμενης νομοθεσίας, όταν απαιτείται τροποποίηση ή κατάργηση διατάξεων που είναι αντίθετες προς τη ρύθμιση, η οποία προβλέπεται από τη Συνθήκη που κυρώνεται με τον παρόντα νόμο και τις πράξεις των οργάνων της Ένωσης.

3. Η διαβίβαση προσφυγών που προβλέπονται στο άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου «σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας», ρυθμίζεται από τα άρθρα 5Α παράγραφος 6 και 16 του Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών (ν. 3566/2007, ΦΕΚ 117 Α').

Άρθρο τρίτο

Πριν από το τέλος κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής, ο Υπουργός Εξωτερικών υποβάλλει προς αυτήν έκθεση για την εφαρμογή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο τέταρτο

1. Με διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εξωτερικών και Δικαιοσύνης, δημοσιεύονται σε ενοποιημένη απόδοση η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως θα καταρτισθεί από τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης λαμβάνονται μέτρα ώστε να καθίσταται προσιτή στα άτομα με αναπηρίες η ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, καθώς και οι Επεξηγήσεις σχετικά με το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, στα οποία γίνεται παραπομπή στο άρθρο 6 παρ. 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως αντικαθίσταται με το άρθρο 1 σημείο 8) της Συνθήκης που κυρώ-

νεται με τον παρόντα νόμο, δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στη συνέχεια του παρόντος νόμου.

Άρθρο πέμπτο

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και των κειμένων που κυρώνονται από την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 6 παράγραφος 2 της Συνθήκης που κυρώνεται με τον παρόντα νόμο.

Αθήνα, 9 Απριλίου 2008

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Πρ. Παυλόπουλος	Γ. Αλογοσκούφης
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
Θ. Μπακογιάννη	Ευάγ. - Β. Μειμαράκης
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
Χρ. Φώλιας ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ	Γ. Σουφλιάς ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
Ευρ. Στυλιανίδης	Φ. Πάλλη-Πετραλιά
ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ	ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
Δ. Αβραμόπουλος	Α. Κοντός
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Σ. Χατζηγάκης	Μ. - Γ. Λιάπης
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
Α. Σπηλιωτόπουλος	Κ. Χατζηδάκης
ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ, ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ
Γ. Βουλγαράκης	Μ. Τζίμας
ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ	
Θ. Ρουσόπουλος	

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(2007/C 303/01)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή διακηρύσσουν πανηγυρικά ως Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ακόλουθο κείμενο:

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Προοίμιο

Οι λαοί της Ευρώπης, εγκαθιδρύοντας μεταξύ τους μία διαρκώς στενότερη ένωση, αποφάσισαν να μοιραστούν ένα ειρηνικό μέλλον θεμελιωμένο σε κοινές αξίες.

Η Ένωση, έχοντας επίγνωση της πνευματικής και ηθικής κληρονομιάς της, εδράζεται στις αδιαίρετες και οικουμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης· ερείδεται στις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Η Ένωση τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της, καθιερώνοντας την ιθαγένεια της Ένωσης και δημιουργώντας ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

Η Ένωση συμβάλλει στη διαφύλαξη και την ανάπτυξη αυτών των κοινών αξιών, σεβόμενη την πολυμορφία των πολιτισμών και των παραδόσεων των λαών της Ευρώπης καθώς και την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της και την οργάνωση της δημόσιας εξουσίας τους σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Επιδιώκει να προαγάγει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη και εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων καθώς και την ελευθερία εγκατάστασης.

Προς τον σκοπό αυτόν, είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα της εξέλιξης της κοινωνίας, της κοινωνικής προόδου και των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων, καθιστώντας τα πιο αντιληπτά σε ένα Χάρτη.

Ο παρών Χάρτης επιβεβαιώνει, σεβόμενος τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα της Ένωσης, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας, τα δικαιώματα που απορρέουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, τους Κοινωνικούς Χάρτες που έχουν υιοθετηθεί από την Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Εν προκειμένω, ο Χάρτης θα ερμηνεύεται από τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των επεξηγήσεων που καταρτίστηκαν υπό την εποπτεία του Προεδρείου της Συνέλευσης που συνέταξε τον Χάρτη και αναπροσαρμόστηκαν υπ' ευθύνη του Προεδρείου της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης.

Η απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών συνεπάγεται ευθύνες και καθήκοντα έναντι τόσο των τρίτων όσο και της ανθρώπινης κοινότητας και των μελλοντικών γενεών.

Κατά συνέπεια, η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που ορίζονται κατωτέρω.

ΤΙΤΛΟΣ Ι

ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Άρθρο 1

Ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.

Άρθρο 2

Δικαίωμα στη ζωή

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή.
2. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί στην ποινή του θανάτου ούτε να εκτελεσθεί.

Άρθρο 3

Δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη σωματική και διανοητική του ακεραιότητα.
2. Στο πεδίο της ιατρικής και της βιολογίας, πρέπει να τηρούνται ιδίως τα εξής:
 - α) η ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεση του ενδιαφερομένου, σύμφωνα με τις λεπτομερέστερες διατάξεις που ορίζονται από το νόμο,
 - β) η απαγόρευση των ευγονικών πρακτικών, ιδίως όσων αποσκοπούν στην επιλογή των προσώπων,
 - γ) η απαγόρευση της μετατροπής του ανθρωπίνου σώματος και αυτών των ιδίων των μερών του σε πηγή κέρδους,
 - δ) η απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης των ανθρωπίνων όντων.

Άρθρο 4

Απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης

Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση.

Άρθρο 5

Απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας

1. Κανείς δεν μπορεί να κρατηθεί σε δουλεία ούτε σε ελωτεία.
2. Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία.
3. Απαγορεύεται η εμπορία των ανθρωπίνων όντων.

ΤΙΤΛΟΣ II

ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Άρθρο 6

Δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια.

Άρθρο 7

Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.

Άρθρο 8

Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.
2. Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο. Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στα συλλεγόμενα δεδομένα που το αφορούν και να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους.
3. Ο σεβασμός των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής.

Άρθρο 9

Δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας

Το δικαίωμα γάμου και το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας διασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή τους.

Άρθρο 10

Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκειύματος ή πεποιθήσεων καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκειύματος ή των πεποιθήσεών του, ατομικά ή συλλογικά, δημοσία ή κατ' ιδίαν, με τη λατρεία, την εκπαίδευση, την άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων και τις τελετές.
2. Το δικαίωμα αντίρρησης συνειδήσεως αναγνωρίζεται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή του.

Άρθρο 11

Ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων.
2. Η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές.

Άρθρο 12

Ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στον πολιτικό και τον συνδικαλιστικό τομέα καθώς και στους τομείς που αναφέρονται στον πολίτη, πράγμα που συνεπάγεται το δικαίωμα κάθε προσώπου να ιδρύει με άλλους συνδικαλιστικές ενώσεις και να προσχωρεί σε αυτές για την υπεράσπιση των συμφερόντων του.
2. Τα πολιτικά κόμματα, στο επίπεδο της Ένωσης, συμβάλλουν στην έκφραση της πολιτικής βούλησης των πολιτών της Ένωσης.

Άρθρο 13

Ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης

Η τέχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή.

Άρθρο 14

Δικαίωμα εκπαίδευσης

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση.
2. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

3. Η ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με σεβασμό των δημοκρατικών αρχών καθώς και το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την εκπαίδευση και τη μόρφωση των τέκνων τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις τους, γίνονται σεβαστά σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή τους.

Άρθρο 15

Ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να εργάζεται και να ασκεί το επάγγελμα, το οποίο επιλέγει ή αποδέχεται ελεύθερα.
2. Κάθε πολίτης της Ένωσης είναι ελεύθερος να αναζητά απασχόληση, να εργάζεται, να εγκαθίσταται ή να παρέχει υπηρεσίες σε κάθε κράτος μέλος.
3. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν άδεια να εργάζονται στο έδαφος των κρατών μελών δικαιούνται συνθηκών εργασίας αντίστοιχων με εκείνες που απολαύουν οι πολίτες της Ένωσης.

Άρθρο 16

Επιχειρηματική ελευθερία

Η επιχειρηματική ελευθερία αναγνωρίζεται σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 17

Δικαίωμα ιδιοκτησίας

1. Κάθε πρόσωπο δικαιούται να είναι κύριος των νομίμως κτηθέντων αγαθών του, να τα χρησιμοποιεί, να τα διαθέτει και να τα κληροδοτεί. Κανείς δεν μπορεί να στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνον για λόγους δημόσιας ωφέλειας, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο νόμο και έναντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης για την απώλειά της. Η χρήση των αγαθών μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς από το νόμο, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο προς το γενικό συμφέρον.
2. Η διανοητική ιδιοκτησία προστατεύεται.

Άρθρο 18

Δικαίωμα ασύλου

Το δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 και του Πρωτοκόλλου της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων και σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής οριζόμενες ως «οι Συνθήκες»).

Άρθρο 19

Προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης

1. Απαγορεύονται οι ομαδικές απελάσεις.
2. Κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.

ΤΙΤΛΟΣ III

ΙΣΟΤΗΤΑ

Άρθρο 20

Ισότητα έναντι του νόμου

Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου.

Άρθρο 21

Απαγόρευση διακρίσεων

1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.
2. Εντός του πεδίου εφαρμογής των Συνθηκών και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών τους, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας.

Άρθρο 22

Πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία

Η Ένωση σέβεται την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία.

Άρθρο 23

Ισότητα γυναικών και ανδρών

Η ισότητα γυναικών και ανδρών πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους τους τομείς, μεταξύ άλλων στην απασχόληση, την εργασία και τις αποδοχές.

Η αρχή της ισότητας δεν αποκλείει τη διατήρηση ή τη θέσπιση μέτρων που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα υπέρ του υποεκπροσωπούμενου φύλου.

Άρθρο 24

Δικαιώματα του παιδιού

1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.
3. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του.

Άρθρο 25

Δικαιώματα των ηλικιωμένων

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο.

Άρθρο 26

Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.

ΤΙΤΛΟΣ IV

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Άρθρο 27

Δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης

Εξασφαλίζεται στους εργαζομένους ή τους εκπροσώπους τους, στα ενδεδειγμένα επίπεδα, εγκαίρως ενημέρωση και διαβούλευση, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 28

Δικαίωμα διαπραγμάτευσης και συλλογικών δράσεων

Οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες, ή οι αντίστοιχες οργανώσεις τους, έχουν, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, δικαίωμα να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις στα ενδεδειγμένα επίπεδα καθώς και να προσφεύγουν, σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, σε συλλογικές δράσεις για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, συμπεριλαμβανομένης της απεργίας.

Άρθρο 29

Δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας.

Άρθρο 30

Προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης

Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα προστασίας έναντι κάθε αδικαιολόγητης απόλυσης, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 31

Δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας

1. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε συνθήκες εργασίας οι οποίες σέβονται την υγεία, την ασφάλεια και την αξιοπρέπειά του.
2. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε ένα όριο μέγιστης διάρκειας εργασίας, σε ημερήσιες και εβδομαδιαίες περιόδους ανάπαυσης καθώς και σε ετήσια περίοδο αμειβόμενων διακοπών.

Άρθρο 32

Απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των νέων στην εργασία

Η εργασία των παιδιών απαγορεύεται. Η ελάχιστη ηλικία για την ανάληψη εργασίας δεν μπορεί να είναι μικρότερη από την ηλικία κατά την οποία λήγει η υποχρεωτική σχολική φοίτηση, υπό την επιφύλαξη ευνοϊκότερων κανόνων για τους νέους και πλην περιορισμένων παρεκκλίσεων.

Οι νέοι που εργάζονται πρέπει να απολαύουν συνθηκών εργασίας προσαρμοσμένων στην ηλικία τους και να προστατεύονται από την οικονομική εκμετάλλευση ή από οποιαδήποτε εργασία που θα μπορούσε να βλάψει την ασφάλειά τους, την υγεία τους, τη σωματική, πνευματική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή τους ή να θέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή τους.

Άρθρο 33

Οικογενειακή ζωή και επαγγελματική ζωή

1. Εξασφαλίζεται η νομική, οικονομική και κοινωνική προστασία της οικογένειας.
2. Κάθε πρόσωπο, προκειμένου να μπορεί να συνδυάζει την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή του, έχει δικαίωμα προστασίας από την απόλυση για λόγους που συνδέονται με τη μητρότητα, καθώς και δικαίωμα αμειβόμενης άδειας μητρότητας και γονικής άδειας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία παιδιού.

Άρθρο 34

Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή

1. Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα πρόσβασης στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης και στις κοινωνικές υπηρεσίες που εξασφαλίζουν προστασία σε περιπτώσεις όπως η μητρότητα, η ασθένεια, το εργατικό ατύχημα, η εξάρτηση ή το γήρας καθώς και σε περίπτωση απώλειας της απασχόλησης, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.
2. Κάθε πρόσωπο που διαμένει και διακινείται νομίμως εντός της Ένωσης έχει δικαίωμα στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης και στα κοινωνικά πλεονεκτήματα, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.
3. Η Ένωση, προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 35

Προστασία της υγείας

Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στην πρόληψη σε θέματα υγείας και να απολαύει ιατρικής περίθαλψης, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές. Κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών και δράσεων της Ένωσης, εξασφαλίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας του ανθρώπου.

Άρθρο 36

Πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται την πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως αυτό προβλέπεται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, σύμφωνα με τις Συνθήκες, προκειμένου να προαχθεί η κοινωνική και εδαφική συνοχή της Ένωσης.

Άρθρο 37

Προστασία του περιβάλλοντος

Το υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητάς του πρέπει να ενσωματώνονται στις πολιτικές της Ένωσης και να διασφαλίζονται σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης.

Άρθρο 38

Προστασία του καταναλωτή

Οι πολιτικές της Ένωσης διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή.

ΤΙΤΛΟΣ V

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Άρθρο 39

Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο κράτος μέλος κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους.

2. Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εκλέγονται με άμεση και καθολική, ελεύθερη και μυστική ψηφοφορία.

Άρθρο 40

Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές

Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές στο κράτος μέλος κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους.

Άρθρο 41

Δικαίωμα χρηστής διοίκησης

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αμερόληπτη, δίκαιη και εντός ευλόγου προθεσμίας εξέταση των υποθέσεών του από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης.

2. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει ιδίως:

- α) το δικαίωμα κάθε προσώπου σε προηγούμενη ακρόαση πριν να ληφθεί ατομικό μέτρο εις βάρος του,
- β) το δικαίωμα κάθε προσώπου να έχει πρόσβαση στον φάκελό του, τηρουμένων των νομίμων συμφερόντων της εμπιστευτικότητας και του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου,

γ) την υποχρέωση της διοίκησης να αιτιολογεί τις αποφάσεις της.

3. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αποκατάσταση εκ μέρους της Ένωσης της ζημίας που του προξένησαν τα θεσμικά όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών.

4. Κάθε πρόσωπο μπορεί να απευθύνεται στα θεσμικά όργανα της Ένωσης σε μία από τις γλώσσες των Συνθηκών και πρέπει να λαμβάνει απάντηση στην ίδια γλώσσα.

Άρθρο 42

Δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα

Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, ανεξαρτήτως υποθέματος.

Άρθρο 43

Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής

Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, έχει δικαίωμα να προσφεύγει στον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή, σχετικά με περιπτώσεις κακοδιοίκησης στο πλαίσιο της δράσης των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, με εξαίρεση το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών καθηκόντων του.

Άρθρο 44

Δικαίωμα αναφοράς

Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, έχει δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Άρθρο 45

Ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής

1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.

2. Η ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής μπορεί να χορηγείται, σύμφωνα με τις Συνθήκες, στους υπηκόους των τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος κρατών μελών.

Άρθρο 46

Διπλωματική και προξενική προστασία

Κάθε πολίτης της Ένωσης απολαύει, στο έδαφος τρίτων χωρών στις οποίες δεν αντιπροσωπεύεται το κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος, της διπλωματικής και προξενικής προστασίας κάθε κράτους μέλους, υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν και έναντι των υπηκόων του κράτους αυτού.

ΤΙΤΛΟΣ VI

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Άρθρο 47

Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευτεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπηση του.

Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Άρθρο 48

Τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα της υπεράσπισης

1. Κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του σύμφωνα με τον νόμο.
2. Διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο.

Άρθρο 49

Αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποιούνων πράξεων και ποινών

1. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία δεν αποτελούσε, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Ούτε επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη η οποία ίσχυε κατά τη στιγμή της τέλεσης του αδικήματος. Εάν, μετά την τέλεση του αδικήματος, προβλεφθεί με νόμο ελαφρύτερη ποινή, επιβάλλεται αυτή η ποινή.

2. Το παρόν άρθρο δεν επηρεάζει τη δίκη και την τιμωρία ατόμου ενόχου για πράξη ή παράλειψη η οποία, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, ήταν εγκληματική σύμφωνα με τις γενικές αρχές που αναγνωρίζονται από όλα τα έθνη.

3. Η αυστηρότητα της ποινής δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη προς το αδίκημα.

Άρθρο 50

Δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη

Κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο.

ΤΙΤΛΟΣ VII

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

Άρθρο 51

Πεδίο εφαρμογής

1. Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη απευθύνονται στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, καθώς και στα κράτη μέλη, μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Κατά συνέπεια, οι ανωτέρω σέβονται τα δικαιώματα, τηρούν τις αρχές και προάγουν την εφαρμογή τους, σύμφωνα με τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους και εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως της απονέμονται από τις Συνθήκες.

2. Ο παρών Χάρτης δεν διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και δεν θεσπίζει νέες αρμοδιότητες και καθήκοντα για την Ένωση, ούτε τροποποιεί τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα όπως ορίζονται στις Συνθήκες.

Άρθρο 52

Εμβέλεια και ερμηνεία των δικαιωμάτων και των αρχών

1. Κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από το νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων.

2. Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από τον παρόντα Χάρτη και τα οποία αποτελούν αντικείμενο διατάξεων των Συνθηκών ασκούνται υπό τους όρους και εντός των ορίων που καθορίζονται σε αυτές.

3. Στο βαθμό που ο παρών Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση. Η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία.

4. Στο βαθμό που ο παρών Χάρτης αναγνωρίζει θεμελιώδη δικαιώματα όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, τα εν λόγω δικαιώματα πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με τις παραδόσεις αυτές.

5. Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη που περιέχουν αρχές μπορούν να εφαρμόζονται με νομοθετικές και εκτελεστικές πράξεις των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης και με πράξεις των κρατών μελών όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την άσκηση των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους. Η επίκληση των διατάξεων αυτών ενώπιον δικαστηρίου είναι παραδεκτή μόνον για την ερμηνεία των εν λόγω πράξεων και τον έλεγχο της νομιμότητάς τους.

6. Οι εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές πρέπει να λαμβάνονται πλήρως υπόψη όπως καθορίζεται στον παρόντα Χάρτη.

7. Τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών λαμβάνουν δεόντως υπόψη τους τις επεξηγήσεις οι οποίες έχουν εκπονηθεί με σκοπό την παροχή κατευθύνσεων για την ερμηνεία του παρόντος Χάρτη.

Άρθρο 53

Επίπεδο προστασίας

Καμία διάταξη του παρόντος Χάρτη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως περιορίζουσα ή θίγουσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής από το δίκαιο της Ένωσης, το διεθνές δίκαιο καθώς και από τις διεθνείς συμβάσεις, στις οποίες είναι μέρη η Ένωση, ή όλα τα κράτη μέλη, και ιδίως από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, καθώς και από τα Συντάγματα των κρατών μελών.

Άρθρο 54

Απαγόρευση της κατάχρησης δικαιώματος

Καμία από τις διατάξεις του παρόντος Χάρτη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως συνεπαγόμενη δικαίωμα επίδοσης σε δραστηριότητα ή εκτέλεσης πράξης που αποσκοπεί στην κατάλυση των δικαιωμάτων ή ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη ή σε περιορισμούς των δικαιωμάτων και ελευθεριών ευρύτερους από τους προβλεπόμενους σε αυτόν.

Το ανωτέρω κείμενο αναπαράγει, προσαρμόζοντάς τον, τον Χάρτη κατά τη διακήρυξή του στις 7 Δεκεμβρίου 2000 και θα τον αντικαταστήσει από την ημέρα έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας.

Съставено в Страсбург на дванадесети декември две хиляди и седма година.

Hecho en Estrasburgo, el doce de diciembre de dos mil siete.

Ve Štrasburku dne dvanáctého prosince dva tisíce sedm.

Udfærdiget i Strasbourg den tolvte december to tusind og syv.

Geschehen zu Strassburg am zwölften Dezember zweitausendsieben.

Kahe tuhande seitsmenda aasta detsembrikuu kaheteistkümnendal päeval Strasbourgis.

Έγινε στο Στρασβούργο, στις δώδεκα Δεκεμβρίου δύο χιλιάδες επτά.

Done at Strasbourg on the twelfth day of December in the year two thousand and seven.

Fait à Strasbourg, le douze décembre deux mille sept.

Arna dhéanamh in Strasbourg an dara lá déag de Nollaig sa bhliain dhá mhíle a seacht.

Fatto a Strasburgo, addì dodici dicembre duemilasette.

Strasbūrā, divtūkstoš septītā gada divpadsmitajā decembrī.

Priimta du tūkstančiai septintųjų metų gruodžio dvyliką dieną Strasbūre.

Kelt Strasbourgban, a kétezer-hetedik év december tizenkettedik napján.

Magħmul fi Strasburgu, fit-tnax-il jum ta' Diċembru tas-sena elfejn u sebgha.

Gedaan te Straatsburg, de twaalfde december tweeduizend zeven.

Sporządzono w Strasburgu dnia dwunastego grudnia roku dwa tysiące siódmego.

Feito em Estrasburgo, em doze de Dezembro de dois mil e sete.

Întocmit la Strasbourg, la doisprezece decembrie două mii □apte.

V Štrasburgu dňa dvanásteho decembra dvetisíc sedem.

V Strasbourg, dne dvanajstega decembra leta dva tisoč sedem.

Tehty Strasbourgissa kahdententoista päivänä joulukuuta vuonna kaksituhattaseitsemän.

Som skedde i Strasbourg den tolfte december tjugohundrasju.

За Европейския парламент

Por el Parlamento Europeo

Za Evropský parlament

For Europa-Parlamentet

Im Namen des Europäischen Parlaments

Euroopa Parlamendi nimel

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

For the European Parliament

Pour le Parlement européen

Thar ceann Pharlaimint na hEorpa

Per il Parlamento europeo

Eiroparlamenta vārdā

Europos Parlamento vardu

Az Európai Parlament részéről

Għall-Parlament Ewropew

Voor het Europees Parlement

W imieniu Parlamentu Europejskiego

Pelo Parlamento Europeu

Pentru Parlamentul European

za Európsky parlament

za Evropski parlament

Euroopan parlamentin puolesta

På Europaparlamentets vägnar

Председател

El Presidente

Předseda

Formand

Der Präsident

eesistuja

Ο Πρόεδρος

The President

Le Président

An tUachtarán

Il Presidente

Priekšsēdētājs

Pirmininkas

Az elnök

Il-President

de Voorzitter

Przewodniczący

O Presidente

Preşedintele

predseda

Predsednik

Puheenjohtaja

Ordförande

*** Υπογραφή ***

За Съвета на Европейския съюз

Por el Consejo de la Unión Europea

Za Radu Evropské unie

For Rádet for Den Europæiske Union

Für den Rat der Europäischen Union

Euroopa Liidu Nõukogu nimel

Για το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

For the Council of the European Union

Pour le Conseil de l'Union européenne

Thar ceann Chomhairle an Aontais Eorpaigh

Per il Consiglio dell'Unione europea

Eiropas Savienības Padomes vārdā

Europos Sąjungos Tarybos vardu

Az Európai Unió Tanácsa részéről

Għall-Kunsill ta' l-Unjoni Ewropea

Voor de Raad van de Europese Unie

W imieniu Rady Unii Europejskiej

Pelo Conselho da União Europeia

Pentru Consiliul Uniunii Europene

za Radu Európskej únie

za Svet Evropske unije

Euroopan unionin neuvoston puolesta

För Europeiska unionens råd

Председател

El Presidente

Předseda

Formand

Der Präsident

eesistuja

Ο Πρόεδρος

The President

Le Président

An tUachtarán

Il Presidente

Priekšsēdētājs

Pirmininkas

Az elnök

Il-President

de Voorzitter

Przewodniczący

O Presidente

Preşedintele

predseda

Predsednik

Puheenjohtaja

Ordförande

*** Υπογραφή ***

За Комисията на Европейските общности

Por la Comisión de las Comunidades Europeas

Za Komisi Evropských společenství

For Kommission for De Europæiske Fællesskaber

Für die Kommission der Europäischen Gemeinschaften

Euroopa Ühenduste Komisjoni nimel

Για την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

For the Commission of the European Communities

Pour la Commission des communautés européennes

Thar ceann Choimisiún na gComhphobal Eorpach

Per la Commissione delle Comunità europee

Eiropas Kopienū Komisijas vārdā

Europos Bendrijų Komisijos vardu

Az Európai Közösségek Bizottsága részéről

Għall-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej

Voor de Commissie van de Europese Gemeenschappen

W imieniu Komisji Wspólnot Europejskich

Pela Comissão das Comunidades Europeias

Pentru Comisia Comunităţilor Europene

Za Komisiu Európskych spoločenstiev

Za Komisijo Evropskih skupnosti

Euroopan yhteisöjen komission puolesta

På Europeiska gemenskapernas kommissions vägnar

Председател

El Presidente

Předseda

Formand

Der Präsident

eesistuja

Ο Πρόεδρος

The President

Le Président

An tUachtarán

Il Presidente

Priekšsēdētājs

Pirmininkas

Az elnök

Il-President

de Voorzitter

Przewodniczący

O Presidente

Preşedintele

predseda

Predsednik

Puheenjohtaja

Ordförande

*** Υπογραφή ***

Επεξηγήσεις(*) σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

(2007/C 303/02)

Οι κάτωθι παρατιθέμενες επεξηγήσεις καταρτίσθηκαν αρχικά υπ' ευθύνη του Προεδρείου της Συνέλευσης που συνέταξε τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενημερώθηκαν με ευθύνη του Προεδρείου της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης, κατόπιν των αναπροσαρμογών που επήλθαν στο κείμενο του Χάρτη από τη Συνέλευση αυτή (ιδίως στα άρθρα 51 και 52) και των εξελίξεων του δικαίου της Ένωσης. Αν και οι επεξηγήσεις αυτές καθαυτές δεν έχουν νομική ισχύ, αποτελούν πολύτιμο εργαλείο ερμηνείας για την εξήγηση των διατάξεων του Χάρτη.

ΤΙΤΛΟΣ Ι — ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 1 — Ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν είναι μόνο θεμελιώδες δικαίωμα αυτή καθαυτή, αλλά αποτελεί την ίδια τη βάση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948 κατοχυρώνει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια στο προοίμιό της: «... επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο». Στην απόφασή του της 9ης Οκτωβρίου 2001 στην υπόθεση C-377/98 Κάτω Χώρες κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλ. 2001, σ. I-7079, στις παραγράφους 70 έως 77 του σκεπτικού, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το θεμελιώδες δικαίωμα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας αποτελεί στοιχείο του δικαίου της Ένωσης.

Από τα ανωτέρω συνάγεται, ιδίως, ότι κανένα από τα δικαιώματα που ορίζει ο παρών Χάρτης δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προσβολή της αξιοπρέπειας άλλου προσώπου και ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια ανήκει καθ' υπόσταση στα δικαιώματα που ορίζει ο παρών Χάρτης. Δεν μπορεί ως εκ τούτου να θιγεί ούτε κατά τον περιορισμό δικαιώματος.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 2 — Δικαίωμα στη ζωή

Η παράγραφος 1 αυτού του άρθρου βασίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη φράση, της ΕΣΑΔ που έχει ως εξής:

1. « 1. Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωή προστατεύεται υπό του νόμου... ».

Η δεύτερη φράση της εν λόγω διατάξεως, η οποία έχει ως αντικείμενο τη θανατική ποινή, αχρηστεύθηκε με την έναρξη ισχύος του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 6 που προσαρτάται στην ΕΣΑΔ, το οποίο ορίζει τα εξής:

2. « Η ποινή του θανάτου καταργείται. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί σε μια τέτοια ποινή, ούτε να υποβληθεί στην εκτέλεσή της ».

Σε αυτή τη διάταξη βασίζεται η παράγραφος 2 του άρθρου 2 του Χάρτη.

3. Οι διατάξεις του άρθρου 2 του Χάρτη αντιστοιχούν σε εκείνες των

προαναφερθέντων άρθρων της ΕΣΑΔ και του πρόσθετου πρωτοκόλλου. Έχουν την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια σύμφωνα με το άρθρο [52, παράγραφος 3] του Χάρτη. Επομένως οι «αρνητικοί» ορισμοί που αναφέρονται στην ΕΣΑΔ πρέπει να θεωρούνται ότι αναφέρονται και στο Χάρτη:

άρθρο 2, παράγραφος 2, της ΕΣΑΔ:

«Ο θάνατος δεν θεωρείται ως επιβαλλόμενος κατά παράβαση του άρθρου τούτου, εις ας περιπτώσεις θα επήρχετο συνεπεία χρήσεως βίας κατάστασης απολύτως αναγκαίας:

- α) α) δια την υπεράσπισιν οιασδήποτε προσώπου κατά παρανόμου βίας,
- β) δια την πραγματοποιήσιν νομίμου συλλήψεως ή προς παρεμπόδισιν α ποδράσεως προσώπου νομίμως κρατουμένου,
- γ) δια την καταστολήν, συμφώνως τω νόμω, στάσεως ή ανταρσίας».

άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 6 που προσαρτάται στην ΕΣΑΔ:

- β) «Ένα Κράτος μπορεί να προβλέπει στη νομοθεσία του την ποινή του θανάτου για πράξεις που έχουν τελεσθεί σε καιρό πολέμου ή επικείμενου κινδύνου πολέμου. Μια τέτοια ποινή θα απαγγέλλεται μόνο σε περιπτώσεις που προβλέπει η νομοθεσία του και σύμφωνα με τις διατάξεις της.».

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 3 — Δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου

1. Στ'ην απόφασή του της 9ης Οκτωβρίου 2001, στην υπόθεση C-377/98 Κάτω Χώρες κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλ. 2001, σ. I-7079, στις παραγράφους 70, 78, 79 και 80 του σκεπτικού, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το θεμελιώδες δικαίωμα της ανθρώπινης ακεραιότητας αποτελεί στοιχείο του δικαίου της Ένωσης και περιλαμβάνει, στο πλαίσιο της ιατρικής και της βιολογίας, την ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεση του δότη και του λήπτη.

2. Οι αρχές του άρθρου [3] του Χάρτη περιέχονται στη Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοϊατρική, που εγκρίθηκε στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕ 164 και πρόσθετο πρωτόκολλο ΣτΕ 168). Ο παρών Χάρτης δεν εισάγει παρεκκλίσεις από τις εν λόγω διατάξεις και απαγορεύει μόνον την αναπαραγωγική κλωνοποίηση. Δεν επιτρέπει ούτε απαγορεύει τις άλλες μορφές κλωνοποίησης. Επομένως, ουδόλως εμποδίζει το νομοθέτη να απαγορεύσει τις άλλες μορφές κλωνοποίησης.

3. Η αναφορά στις πρακτικές της ευγονικής, ιδίως σε αυτές που αποσκοπούν στην επιλογή των προσώπων, έχει ως στόχο τις περιπτώσεις στις οποίες οργανώνονται και εφαρμόζονται προγράμματα επιλογής που περιλαμβάνουν, π.χ. εκστρατείες στείρωσης, εξαναγκασμένες εγκυμοσύνες και υποχρεωτικούς γάμους μεταξύ της ίδιας εθνότητας, όλες τις πράξεις οι οποίες θεωρούνται διεθνή εγκλήματα από το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που υπεγράφη στη Ρώμη, στις 17 Ιουλίου 1998 (βλέπε άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο ζ).

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 4 — Απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης

Το δικαίωμα του άρθρου 4 αντιστοιχεί στο προβλεπόμενο από το άρθρο 3 της ΕΣΑΔ, το οποίο έχει την ίδια ακριβώς διατύπωση. «Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπων ή εξευτελιστικές». Κατ' εφαρμογή του άρθρου 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, το άρθρο αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το άρθρο 3 της ΕΣΑΔ.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 5 — Απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας

Το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 2 αντιστοιχεί στο άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2 της ΕΣΑΔ, που έχει ανάλογο περιεχόμενο. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, το δικαίωμα αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το άρθρο 4 της Σύμβασης. Ως εκ τούτου:

— ουδείς περιορισμός δύναται να θίξει νομίμως το δικαίωμα που προβλέπεται στην παράγραφο 1,

στην παράγραφο 2, η έννοια της «αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας» πρέπει να εννοείται λαμβάνοντας υπόψη τους «αρνητικούς» ορισμούς του άρθρου 4, παράγραφος 3 της ΕΣΑΔ:

«Δεν θεωρείται ως “αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία” κατά την έννοια του παρόντος άρθρου:

1.
 - α) πάσα εργασία ζητούμενη, παρά προσώπου κρατουμένου συμφώνως προς τας διατάξεις του άρθρου 5 της παρούσης Συμβάσεως ή κατὰ την διάρκειάν της υπό όρους απολύσεώς του,
 - β) πάσα υπηρεσία στρατιωτικής φύσεως ή, εις την περίπτωσιν των εχόντων αντιρρήσεις συνειδήσεως εις τας χώρας όπου τούτο αναγνωρίζεται ως νόμιμον, πάσα άλλη υπηρεσία εις αντικατάστασιν της υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας,
 - γ) πάσα υπηρεσία ζητούμενη εις περίπτωσιν κρίσεων ή θεομηνιών, αι οποίαι απειλούν την ζωήν ή την ευδαιμονίαν του συνόλου,
 - δ) πάσα εργασία ή υπηρεσία απαρτίζουσα μέρος των τακτικών υποχρεώσεων του πολίτου».

Η παράγραφος 3 απορρέει άμεσα από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και λαμβάνει υπόψη νεοφανείς μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όπως η οργάνωση κερδοσκοπικών κυκλωμάτων παράνομης μετανάστευσης ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Η σύμβαση Ευρωπαϊκή περιέχει στο Παράρτημα τον ακόλουθο

2. «Εμπορία ανθρώπων: η υπαγωγή ενός προσώπου στην πραγματική και παράνομη εξουσία άλλων προσώπων διά χρήσεως βίας, απειλών ή διά της εκμεταλλεύσεως σχέσεως εξαρτήσεως ή διά τεχνασμάτων, με σκοπό ιδίως την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, την εκμετάλλευση και άσκηση σεξουαλικής βίας κατ' ανηλίκων ή την διενέργεια εμπορίου, συνδεόμενου προς εγκατάλειψη τέκνου.». Το

κεφάλαιο VI της Σύμβασης για την εφαρμογή της συμφωνίας του Σένγκεν, που έχει ενσωματωθεί στο κεκτημένο της Ένωσης και στο οποίο συμμετέχουν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία, περιέχει στο άρθρο 27, παράγραφος 1, την εξής φράση που αφορά τα κυκλώματα λαθρομετανάστευσης: «Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να θεσμοθετήσουν τις αρμόζουσες κυρώσεις κατά οιοδήποτε ο οποίος για κερδοσκοπικούς λόγους βοηθά ή επιχειρεί να βοηθήσει αλλοδαπό να εισέλθει ή να διαμείνει στο έδαφος ενός εκ των συμβαλλομένων μερών, κατά παράβαση της νομοθεσίας του συμβαλλόμενου αυτού μέρους της σχετικής με την είσοδο και διαμονή αλλοδαπών». Στις 19 Ιουλίου 2002, το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (ΕΕ L 203, 1.8.2002, σ. 1) της οποίας το άρθρο 1 ορίζει λεπτομερώς τα εγκλήματα τα σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, με σκοπό την εκμετάλλευση της εργασίας τους ή τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση, τα οποία τα κράτη μέλη οφείλουν να καταστήσουν αξιόποινα δυνάμει της εν λόγω απόφασης-πλαισίου.

ΤΙΤΛΟΣ II — ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 6 — Δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια

Τα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 6 αντιστοιχούν στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με το άρθρο 5 της ΕΣΑΔ, με τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, έχουν την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια. Ως εκ τούτου, οι περιορισμοί που μπορούν νομίμως να τους επιβληθούν δεν μπορούν να υπερβαίνουν εκείνους που επιτρέπονται από την ΕΣΑΔ, στην ίδια τη διατύπωση του άρθρου 5:

« 1. Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν και την ασφάλειαν. Ουδείς επιτρέπεται να στερηθή της ελευθερίας του ειμή εις τας ακόλουθους περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν:

- α) εάν κρατ ήται κανονικώς κατόπιν καταδίκης υπό αρμοδίου δικαστηρίου,
 - εάν υπεβλήθη εις κανονικὴν σύλληψιν ή κράτησιν λόγω ανυποταγής εις
- β) νόμιμον διαταγήν δικαστηρίου, ή εις εγγύησιν εκτελέσεως υποχρεώσεως οριζομένης υπό του νόμου,
 - εάν συνελήφθη και κρατείται όπως οδηγηθή ενώπιον της αρμοδίας δικαστικής αρχής εις την περίπτωσιν ευλόγου υπονοίας ότι διέπραξεν
- γ) αδίκημα, ή υπάρχουν λογικά δεδομένα προς παραδοχήν της ανάγκης όπως ούτος εμποδισθή από του να διαπράξη αδίκημα ή δραπετεύση μετά την διάπραξιν τούτου,
 - εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ανηλίκου, αποφασισθείσης δια την
- δ) επιτήρησιν της ανατροφής του, ή την νόμιμον κράτησίν του ίνα παρα πεμφθή ενώπιον της αρμοδίας αρχής,
 - εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως προσώπου, το οποίο ενδέχεται να
- ε) διαδόση μολυσματικὴν ασθένειαν, ψυχοπαθούς, αλκοολικού, τοξικομανούς ή πλάνητος,

εάν πρόκειται περί νομίμου συλλήψεως ή κρατήσεως ατόμου επί σκοπώ σι) όπως εμποδισθή από του να εισέλθη παρανόμως εν τη χώρα, ή εναντίον του οποίου εκ κρεμεί διαδικασία απελάσεως ή εκδόσεως.

2. Παν συλληφθέν πρόσωπον δέον να πληροφορήται κατά το δυνατόν συντομώτερον και εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί, τους λόγους της συλλήψεώς του ως και πάσαν διατυπωμένην εναντίον του κατηγορίαν.

3. Παν πρόσωπον συλληφθέν ή κρατηθέν, υπό τας προβλεπομένας εν παραγράφω 1γ του παρόντος άρθρου συνθήκας οφείλει να παραπεμφθή συντόμως ενώπιον δικαστού ή ετέρου δικαστικού λειτουργού νομίμως εντεταλμένου όπως εκτελή δικαστικά καθήκοντα, έχει δε το δικαίωμα να δικασθή εντός λογικής προθεσμίας ή απολυθή κατά την διαδικασία. Η απόλυσις δύναται να εξαρτηθή από εγγύησιν εξασφαλίζουσαν την παράστασιν του ενδιαφερομένου εις την δικάσιμον.

4. Παν πρόσωπον στερούμενον της ελευθερίας του συνεπεία συλλήψεως ή κρατήσεως έχει δικαίωμα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, ίνα τούτο αποφασίση εντός βραχείας προθεσμίας επί του νομίμου της κρατήσεώς του και διατάξη την απόλυσίν του εν περιπτώσει παρανόμου κρατήσεως.

5. Παν πρόσωπον θύμα συλλήψεως ή κρατήσεως υπό συνθήκας αντιθέτους προς τας ανωτέρω διατάξεις, έχει δικαίωμα επανορθώσεως.»

Τα κατά το άρθρο 6 δικαιώματα πρέπει να γίνονται ιδίως σεβαστά όταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εκδίδουν νομοθετικές πράξεις στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, βάσει των άρθρων 82, 83 και 85 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως για τον καθορισμό των ελαχίστων κοινών διατάξεων όσον αφορά το χαρακτήρισμό των εγκλημάτων, τις ποινές και ορισμένες δικονομικές πτυχές.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 7 — Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 7 αντιστοιχούν στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 8 της ΕΣΑΔ. Για να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη της τεχνολογίας, η λέξη «αλληλογραφία» έχει αντικατασταθεί από τη λέξη «επικοινωνίες».

Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3, το δικαίωμα αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το αντίστοιχο άρθρο της ΕΣΑΔ. Ως εκ τούτου, οι περιορισμοί που μπορούν να τους επιβληθούν συννόμως είναι οι ίδιοι με εκείνους που επιτρέπονται στο πλαίσιο του εν λόγω άρθρου 8:

« 1. Πάν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μιαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της

χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 8 — Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Το παρόν άρθρο βασίστηκε στο άρθρο 286 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και στην οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281, 23.11.1995, σ. 31), καθώς και στο άρθρο 8 της ΕΣΑΔ και στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των προσώπων έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα της 28ης Ιανουαρίου 1981, η οποία έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη. Το άρθρο 286 της Συνθήκης ΕΚ έχει πλέον αντικατασταθεί από το άρθρο 16 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 39 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 8, 12.1.2001, σ. 1). Η προαναφερόμενη οδηγία και ο εν λόγω κανονισμός περιέχουν όρους και περιορισμούς σχετικά με την άσκηση του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 9 — Δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας

Το άρθρο αυτό βασίζεται στο άρθρο 12 της ΕΣΑΔ, το οποίο έχει ως εξής: «Άμα τη συμπληρώσει ηλικίας γάμου, ο ανήρ και η γυνή έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρύωσιν οικογένειαν συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα τούτο εθνικούς νόμους.». Η διατύπωση του εν λόγω δικαιώματος εκσυγχρονίσθηκε ούτως ώστε να καλύπτει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εθνικές νομοθεσίες αναγνωρίζουν άλλους τρόπους δημιουργίας οικογένειας πλην του γάμου. Το άρθρο αυτό δεν απαγορεύει ούτε επιβάλλει την αναγνώριση ως γάμου των ενώσεων μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου. Το εν λόγω δικαίωμα προσομοιάζει, επομένως, στο δικαίωμα που προβλέπεται από την ΕΣΑΔ, αλλά η εμβέλειά του ενδέχεται να είναι ευρύτερη, οσάκις προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 10 — Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται στην παράγραφο 1 αντιστοιχεί στο δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 9 της ΕΣΑΔ και, σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με αυτό. Οι περιορισμοί πρέπει ως εκ τούτου να γίνονται εντός των πλαισίων της παραγράφου 2 του εν λόγω άρθρου 9, η οποία έχει ως εξής: «Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπόμενων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας

τάξεως, υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.»

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται στην παράγραφο 2 αντιστοιχεί στις εθνικές συνταγματικές παραδόσεις και στην εξέλιξη των εθνικών νομοθεσιών ως προς το σημείο αυτό.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 11 — Ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης

Το άρθρο 11 αντιστοιχεί στο άρθρο 10 της ΕΣΑΔ, που έχει ως εξής:

- «1. Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.
2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας, δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, το δικαίωμα αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην ΕΣΑΔ. Οι περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν σε αυτό δεν μπορούν, επομένως, να υπερβαίνουν τους προβλεπομένους στην παράγραφο 2 του άρθρου 10, με την επιφύλαξη των περιορισμών τους οποίους μπορεί να επιφέρει το δίκαιο της Ένωσης περί ανταγωνισμού στην ευχέρεια των κρατών μελών να εγκαθιδρύσουν τα καθεστώτα εκδόσεως αδειών λειτουργίας που προβλέπονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, τρίτη φράση της ΕΣΑΔ.

- Η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού διευκρινίζει τις συνέπειες της παραγράφου 1 όσον αφορά την ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στηρίζεται ιδίως στην νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την τηλεόραση, ιδίως στην υπόθεση C-288/89 (απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda κ.α., Συλλ. 1991, σ. I-4007) και στο πρωτόκολλο για το σύστημα δημόσιας ραδιοτηλεόρασης στα κράτη μέλη, το οποίο προσαρτήθηκε στη Συνθήκη ΕΚ και τώρα πλέον στις Συνθήκες, καθώς επίσης και στην οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου (βλέπε ιδίως την αιτιολογική σκέψη 17).

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 12 — Ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι

1. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού αντιστοιχούν στις διατάξεις του άρθρου 11 της ΕΣΑΔ, το οποίο έχει ως εξής:

« 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και εις την ελευθερίαν συνεταιρισμού, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προασπίσεως των συμφερόντων του.

2. Η άσκησης των δικαιωμάτων τούτων δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησιν των δικαιωμάτων τούτων υπό μελών των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.»

Οι διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου 12 έχουν την ίδια έννοια με τις διατάξεις της ΕΣΑΔ, αλλά η εμβέλειά τους είναι ευρύτερη, δεδομένου ότι μπορούν να εφαρμοσθούν σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένου του ευρωπαϊκού επιπέδου. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, οι περιορισμοί του δικαιώματος αυτού δεν δύνανται να υπερβαίνουν αυτούς που θεωρούνται ως νόμιμοι δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 11 της ΕΣΑΔ.

2. Αυτό το δικαίωμα θεμελιώνεται επίσης στο άρθρο 11 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων.
3. Η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού αντιστοιχεί στο άρθρο 10, παράγραφος 4 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 13 — Ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης

Το δικαίωμα αυτό συνάγεται πρωτίστως από τις ελευθερίες σκέψης και έκφρασης. Ασκείται στα πλαίσια του άρθρου 1 και μπορεί να υπαχθεί στους περιορισμούς που επιτρέπονται από το άρθρο 10 της ΕΣΑΔ.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 14 — Δικαίωμα εκπαίδευσης

Το άρθρο αυτό εμπνέεται τόσο από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών όσο και από το άρθρο 2 του πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΑΔ, που έχει ως εξής:

1. «Ουδείς δύναται να στερηθή του δικαιώματος όπως εκπαιδευθή. Παν Κράτος εν τη ασκήσει των αναλαμβανομένων υπ' αυτού καθηκόντων επί του πεδίου της μορφώσεως και της εκπαιδεύσεως θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων όπως εξασφαλίσωσι την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν ταύτην συμφώνως προς τας ιδίας αυτών θρησκευτικές και φιλοσοφικάς πεποιθήσεις.»

Κρίθηκε σκόπιμο να επεκταθεί το άρθρο αυτό στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση (βλέπε σημείο 15 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων και άρθρο 10 του Κοινωνικού Χάρτη) καθώς και να προστεθεί η αρχή του δωρεάν χαρακτήρα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Όπως έχει διατυπωθεί η αρχή αυτή, συνεπάγεται

απλώς ότι, όσον αφορά την υποχρεωτική εκπαίδευση, κάθε παιδί πρέπει να έχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε εκπαιδευτικό ίδρυμα που παρέχει δωρεάν υπηρεσίες. Δεν επιβάλλει σε όλα τα ιδρύματα που παρέχουν εκπαίδευση ή επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση, ιδίως δε τα ιδιωτικά, να προσφέρουν δωρεάν υπηρεσίες. Ούτε απαγορεύει ορισμένες μορφές διδασκαλίας να παρέχονται επί πληρωμή, εφόσον το κράτος λαμβάνει μέτρα για να χορηγήσει οικονομική αντιστάθμιση. Στο βαθμό που ο Χάρτης εφαρμόζεται στην Ένωση, αυτό σημαίνει ότι, στο πλαίσιο των πολιτικών της για την κατάρτιση, η Ένωση υποχρεούται να σέβεται το δωρεάν χαρακτήρα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, χωρίς να δημιουργούνται βεβαίως κατά τον τρόπο αυτό νέες αρμοδιότητες. Όσον αφορά το δικαίωμα των γονέων, πρέπει να ερμηνεύεται σε σχέση με τις διατάξεις του άρθρου 24.

2. Η ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, δημοσίων ή ιδιωτικών, κατοχυρώνεται ως μορφή της επιχειρηματικής ελευθερίας, όμως περιορίζεται από το σεβασμό των δημοκρατικών αρχών και ασκείται σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζουν οι εθνικές νομοθεσίες.»

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 15 — Ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία

Η ελευθερία του επαγγέλματος, που κατοχυρώνεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 15, αναγνωρίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 14ης Μαΐου 1974, υποθ. 4/73, Nold, Συλλ. 1974, σ. 491, παράγραφοι 12-14 του σκεπτικού· της 13ης Δεκεμβρίου 1979, υποθ. 44/79, Hauer, Συλλ. 1979, σ. 3727· της 8ης Οκτωβρίου 1986, υποθ. 234/85, Keller, Συλλ. 1986, 2897, παράγραφος 8 του σκεπτικού).

Η παράγραφος αυτή εμπνέεται επίσης από το άρθρο 1, παράγραφος 2 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, ο οποίος υπεγράφη στις 18 Οκτωβρίου 1961, και κυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη καθώς και από το σημείο 4 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων της 9ης Δεκεμβρίου 1989. Η έκφραση «συνθήκες εργασίας» πρέπει να εννοηθεί όπως στο άρθρο 156 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η δεύτερη παράγραφος προβλέπει τις τρεις ελευθερίες που κατοχυρώνονται στα άρθρα 26 και 45, 49 και 56 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, την ελευθερία εγκατάστασης και την ελευθερία παροχής υπηρεσιών.

Η τρίτη παράγραφος βασίστηκε στο άρθρο 153, παράγραφος 1, στοιχείο ζ) της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και στο άρθρο 19, παράγραφος 4 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, ο οποίος υπεγράφη στις 18 Οκτωβρίου 1961 και κυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη. Εφαρμόζεται, επομένως, το άρθρο 52, παράγραφος 2 του Χάρτη. Το θέμα της πρόσληψης ναυτών που έχουν την ιθαγένεια τρίτων κρατών στα πληρώματα πλοίων που φέρουν τη σημαία κράτους μέλους της Ένωσης ρυθμίζεται από το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 16 — Επιχειρηματική ελευθερία

Το άρθρο αυτό βασίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο έχει αναγνωρίσει την ελευθερία άσκησης οικονομικής ή εμπορικής δραστηριότητας (βλ. τις αποφάσεις της 14ης Μαΐου 1974, υποθ. 4/73, Nold, Συλλ. 1974, σ. 491, παράγραφος 14 του σκεπτικού και της 27ης Σεπτεμβρίου 1979, υποθ. 230/78, SpA Eridania και άλλοι, Συλλ. 1979, σ. 2749, παράγραφοι 20 και 31 του σκεπτικού) και την ελευθερία των συμβάσεων (βλ. μεταξύ άλλων, την απόφαση «Sukkerfabriken Nykøebing», υποθ. 151/78, Συλλ. 1979, σ. 1, παράγραφος 19 του σκεπτικού την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1999, Ισπανία κατά Επιτροπής, C-240/97, Συλλ. 1999, σ. I-6571, παράγραφος 99 του σκεπτικού, και στο άρθρο 119, παράγραφοι 1 και 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο αναγνωρίζει τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Το δικαίωμα αυτό ασκείται βεβαίως τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης και των εθνικών νομοθεσιών. Μπορεί να υπόκειται στους περιορισμούς που προβλέπονται στο άρθρο 52, παράγραφος 1 του Χάρτη.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 17 — Δικαίωμα ιδιοκτησίας

Το άρθρο αυτό αντιστοιχεί στο άρθρο 1 του πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΑΔ:

« Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους.

Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουνσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύ Νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

Πρόκειται για θεμελιώδη αρχή που είναι κοινή σε όλα τα εθνικά συντάγματα. Έχει κατοχυρωθεί παγίως από τη νομολογία του Δικαστηρίου και κατά κύριο λόγο στην απόφαση Hauer (13 Δεκεμβρίου 1979, Συλλ. 1979, σ. 3727). Η διατύπωση εκσυγχρονίσθηκε, αλλά σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3 το δικαίωμα αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην ΕΣΑΔ και δεν επιτρέπεται η υπέρβαση των περιορισμών που προβλέπονται σε αυτήν.

Λόγω της αυξανόμενης σημασίας της, και του παράγωγου κοινοτικού δικαίου, στην παράγραφο 2 αναφέρεται ρητά η προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας, η οποία αποτελεί μία από τις πτυχές του δικαιώματος ιδιοκτησίας. Η διανοητική ιδιοκτησία καλύπτει όχι μόνο τη λογοτεχνική και καλλιτεχνική ιδιοκτησία αλλά επίσης, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα ευρεσιτεχνίας και σημάτων καθώς και τα συγγενικά δικαιώματα. Οι διασφαλίσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 εφαρμόζονται καταλλήλως στην διανοητική ιδιοκτησία.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 18 — Δικαίωμα ασύλου

Το κείμενο του άρθρου βασίστηκε στο άρθρο 63 της Συνθήκης ΕΚ, που έχει πλέον αντικατασταθεί από το άρθρο 78 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο επιβάλλει στην Ένωση την τήρηση της Σύμβασης της Γενεύης περί των προσφύγων. Είναι σκόπιμη η παραπομπή στις διατάξεις των Πρωτοκόλλων σχετικά με το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία που είναι προσαρτημένα στις

Συνθήκες, καθώς και με τη Δανία, για να προσδιορισθεί σε ποιο βαθμό τα εν λόγω κράτη μέλη εφαρμόζουν εν προκειμένω το δίκαιο της Ένωσης και σε ποιο βαθμό το εν λόγω άρθρο εφαρμόζεται σε αυτά τα κράτη μέλη. Το άρθρο αυτό τηρεί το πρωτόκολλο σχετικά με το άσυλο, το οποίο είναι προσαρτημένο στις Συνθήκες.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 19 — Προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης

Η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το άρθρο 4 του πρόσθετου πρωτοκόλλου αριθ. 4 της ΕΣΑΔ όσον αφορά τις ομαδικές απελάσεις. Στόχος της είναι να εξασφαλισθεί ότι κάθε απόφαση θα βασίζεται σε ειδική εξέταση και ότι δεν θα είναι δυνατόν να αποφασίζεται με ενιαίο μέτρο η απέλαση όλων των προσώπων που έχουν την ιθαγένεια συγκεκριμένου κράτους (βλέπε επίσης το άρθρο 13 του Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα).

Η παράγραφος 2 ενσωματώνει τη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσον αφορά το άρθρο 3 της ΕΣΑΔ (βλ. Ahmed κατά Αυστρίας, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996, Συλλ. 1996, — VI, σ. 2206 και Soering, απόφαση της 7ης Ιουλίου 1989).

ΤΙΤΛΟΣ ΙΙΙ — ΙΣΟΤΗΤΑ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 20 — Ισότητα έναντι του νόμου

Το άρθρο αυτό αντιστοιχεί στη γενική αρχή δικαίου, η οποία είναι εγγεγραμμένη σε όλα τα ευρωπαϊκά συντάγματα και την οποία το Δικαστήριο έκρινε ως θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου (απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1984, Racke, υπόθεση 283/83, Συλλ. 1984, σ. 3791, απόφαση της 17ης Απριλίου 1997, υπόθεση 15/95, EARL, Συλλ. 1997, σ. I-1961, και απόφαση της 13ης Απριλίου 2000, υπόθεση 292/97, Karlsson, Συλλ. 2000, σ. 2737).

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 21 — Απαγόρευση διακρίσεων

Η παράγραφος 1 πηγάζει από το άρθρο 13 της Συνθήκης ΕΚ, που πλέον έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 19 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από το άρθρο 14 της ΕΣΑΔ καθώς και από το άρθρο 11 της Σύμβασης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοϊατρική όσον αφορά τη γενετική κληρονομιά. Εφόσον συμπίπτει με το άρθρο 14 της ΕΣΑΔ, εφαρμόζεται σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο.

Δεν υπάρχει καμία αντίφαση ή ασυμβατότητα μεταξύ της παραγράφου 1 και του άρθρου 19 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο έχει διαφορετικό πεδίο εφαρμογής και αντικείμενο: το άρθρο 19 απονέμει στην Ένωση την αρμοδιότητα να θεσπίζει νομοθετικές πράξεις, μεταξύ άλλων προς εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών διακρίσεων που απαριθμούνται εξαντλητικά στο εν λόγω άρθρο. Η συγκεκριμένη νομοθεσία μπορεί να καλύπτει τη δράση των αρχών κρατών μελών (καθώς και τις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών) σε οποιοδήποτε τομέα εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της Ένωσης. Αντίθετα, η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 21 δεν παρέχει καμία αρμοδιότητα θέσπισης νόμων κατά των διακρίσεων

σε αυτούς τους τομείς δράσης των κρατών μελών ή ιδιωτών, ούτε καθορίζει γενικές απαγορεύσεις διακρίσεων στους εν λόγω τομείς. Αντ' αυτού, αφορά μόνο περιπτώσεις διακρίσεων από τα θεσμικά και λοιπά όργανα της Ένωσης, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους που τους έχουν ανατεθεί δυνάμει των Συνθηκών, καθώς και από τα κράτη μέλη μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, η παράγραφος 1 δεν επηρεάζει το εύρος των αρμοδιοτήτων που παρέχονται δυνάμει του άρθρου 19 ούτε την ερμηνεία που δίνεται στο άρθρο αυτό.

Η παράγραφος 2 αντιστοιχεί στο άρθρο 18, πρώτο εδάφιο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 22 — Πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία

Το άρθρο αυτό βασίστηκε στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στο άρθρο 151, παράγραφοι 1 και 4 της Συνθήκης ΕΚ, που πλέον έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 167, παράγραφοι 1 και 4 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με τον πολιτισμό. Εξάλλου, ο σεβασμός της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας επιβάλλεται πλέον και από το άρθρο 3, παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εν λόγω άρθρο εμπνέεται επίσης από τη δήλωση αριθ. 11 που προσαρτάται στην τελική πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ για το καθεστώς των εκκλησιών και των μη ομολογιακών οργανώσεων, που έχει πλέον συμπεριληφθεί στο άρθρο 17 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 23 — Ισότητα γυναικών και ανδρών

Το πρώτο εδάφιο του εν λόγω άρθρου βασίστηκε στο άρθρο 2 και στο άρθρο 3, παράγραφος 2 της Συνθήκης ΕΚ, που έχουν πλέον αντικατασταθεί από το άρθρο 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και το άρθρο 8 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία επιβάλλουν ως στόχο στην Ένωση την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, και στο άρθρο 157, παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εμπνέεται από το άρθρο 20 του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη της 3ης Μαΐου 1996 και από το σημείο 16 του κοινοτικού Χάρτη των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Βασίζεται επίσης στο άρθρο 157, παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο άρθρο 2, παράγραφος 4 της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση, και τις συνθήκες εργασίας.

Το δεύτερο εδάφιο επαναδιατυπώνει, με πιο σύντομο τρόπο, το άρθρο 157, παράγραφος 4 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με το οποίο η αρχή ίσης μεταχείρισης δεν αποκλείει τη διατήρηση ή τη θέσπιση μέτρων σχετικά με ειδικά πλεονεκτήματα προς διευκόλυνση της άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας από το υποεκπροσωπούμενο φύλο ή προς πρόληψη ή αντιστάθμιση

μειονεκτημάτων στην επαγγελματική σταδιοδρομία. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, η εν λόγω παράγραφος δεν τροποποιεί το άρθρο 157, παράγραφος 4.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 24 — Δικαιώματα του παιδιού

Το άρθρο αυτό βασίζεται στη Σύμβαση της Νέας Υόρκης για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία υπεγράφη στις 20 Νοεμβρίου 1989 και έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη, ιδίως δε στα άρθρα 3, 9, 12 και 13 της εν λόγω Σύμβασης.

Στην παράγραφο 3 λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι, στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, η νομοθεσία της Ένωσης επί αστικών θεμάτων με διασυνοριακές επιπτώσεις, για την οποία το άρθρο 81 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης απονέμει τις αναγκαίες εξουσίες, μπορεί να περιλαμβάνει ιδίως δικαιώματα επίσκεψης τα οποία εξασφαλίζουν ότι τα παιδιά μπορούν να διατηρούν σε τακτική βάση προσωπική και απ' ευθείας επαφή και με τους δύο γονείς τους.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 25 — Δικαιώματα των ηλικιωμένων

Το εν λόγω άρθρο εμπνέεται από το άρθρο 23 του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και από τα άρθρα 24 και 25 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων. Εννοείται ότι η συμμετοχή στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο καλύπτει τη συμμετοχή στον πολιτικό βίο.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 26 — Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες

Η αρχή που περιέχεται στο παρόν άρθρο στηρίζεται στο άρθρο 15 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και εμπνέεται επίσης από το σημείο 26 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων.

ΤΙΤΛΟΣ IV — ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 27 — Δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης

Το εν λόγω άρθρο προέρχεται από τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (άρθρο 21) και τον κοινοτικό Χάρτη των δικαιωμάτων των εργαζομένων (σημεία 17 και 18). Εφαρμόζεται υπό τους όρους που προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης και τα εθνικά δίκαια. Η αναφορά στα ενδεδειγμένα επίπεδα παραπέμπει στα επίπεδα που προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή από το εθνικό δίκαιο και τις εθνικές πρακτικές, πράγμα που μπορεί να περιλαμβάνει το ευρωπαϊκό επίπεδο, εφόσον προβλέπεται από την νομοθεσία της Ένωσης. Το κεκτημένο της Ένωσης στον τομέα αυτό είναι σημαντικό: άρθρα 154 και 155 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οδηγίες 2002/14/ΕΚ (γενικό πλαίσιο ενημέρωσης και διαβούλευσης των εργαζομένων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα), 98/59/ΕΚ (ομαδικές απολύσεις), 2001/23/ΕΚ (μεταβίβαση επιχειρήσεων) και 94/45/ΕΚ (ευρωπαϊκές επιτροπές επιχειρήσεων).

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 28 — Δικαίωμα διαπραγμάτευσης και συλλογικών δράσεων

Το άρθρο αυτό βασίζεται στο άρθρο 6 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη καθώς και στον κοινοτικό Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων (σημεία 12 έως 14). Το δικαίωμα συλλογικής δράσης έχει αναγνωρισθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως ένα από τα στοιχεία του συνδικαλιστικού δικαιώματος που ορίζεται στο άρθρο 11 της ΕΣΑΔ. Όσον αφορά τα ενδεδειγμένα επίπεδα τα οποία μπορεί να αφορά η συλλογική διαπραγμάτευση, βλέπε τις επεξηγήσεις του προηγούμενου άρθρου. Ο τρόπος και οι περιορισμοί άσκησης συλλογικών δράσεων, μεταξύ των οποίων και η απεργία, εμπίπτουν στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, συμπεριλαμβανομένου του κατά πόσον μπορούν να διεξαχθούν παράλληλα σε διάφορα κράτη μέλη.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 29 — Δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας

Το άρθρο αυτό βασίζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 3 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, καθώς και στο σημείο 13 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 30 — Προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης

Το άρθρο αυτό εμπνέεται από το άρθρο 24 του αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη. Βλέπε επίσης την οδηγία 2001/23/ΕΚ για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεων, και την οδηγία 80/987/ΕΟΚ για την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 2002/74/ΕΚ.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 31 — Δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας

1. Η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού βασίζεται στην οδηγία 89/391/ΕΟΚ σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία. Εμπνέεται επίσης από το άρθρο 3 του Κοινωνικού Χάρτη και από το σημείο 19 του κοινοτικού Χάρτη των δικαιωμάτων των εργαζομένων, καθώς και, όσον αφορά το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια κατά την εργασία, από το άρθρο 26 του αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη. Η έκφραση «συνθήκες εργασίας» πρέπει να εννοηθεί όπως στο άρθρο 156 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Η παράγραφος 2 βασίζεται στην οδηγία 93/104/ΕΚ όσον αφορά ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, καθώς και στο άρθρο 2 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και στο σημείο 8 του κοινοτικού Χάρτη των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 32 — Απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των νέων στην εργασία

Το άρθρο αυτό βασίζεται στην οδηγία 94/33/ΕΚ σχετικά με την προστασία των νέων κατά την εργασία, καθώς και στο άρθρο 7 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και στα σημεία 20 έως 23 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 33 — Οικογενειακή ζωή και επαγγελματική ζωή

Η παράγραφος 1 του άρθρου 33 βασίζεται στο άρθρο 16 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη.

Η παράγραφος 2 εμπνέεται από την οδηγία 92/85/ΕΟΚ του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εγκύων, λεχόνων και γαλουχουσών εργαζομένων κατά την εργασία και από την οδηγία 96/34/ΕΚ σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια η οποία έχει συναφθεί από την UNICE (Ενωση Συνομοσπονδιών Βιομηχανίας και Εργοδοτών της Ευρώπης), το CEEP (Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίων Επιχειρήσεων) και τη CES (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικάτων). Βασίζεται επίσης στο άρθρο 8 (προστασία της μητρότητας) του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και εμπνέεται από το άρθρο 27 (δικαίωμα των εργαζομένων με οικογενειακές ευθύνες για παροχή ίσων ευκαιριών και ίση μεταχείριση), του αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη. Ο όρος «μητρότητα» καλύπτει την περίοδο από τη σύλληψη έως το θηλασμό.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 34 — Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή

Η αρχή που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 34 βασίζεται στα άρθρα 153 και 156 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και στο άρθρο 12 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και στο σημείο 10 του κοινοτικού Χάρτη των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Πρέπει να γίνεται σεβαστή από την Ένωση κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που διαθέτει δυνάμει των άρθρων 153 και 156 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μνεία των κοινωνικών υπηρεσιών αφορά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες τέτοιες υπηρεσίες έχουν συσταθεί για να εξασφαλίζουν ορισμένες παροχές αλλά ουδόλως σημαίνει ότι πρέπει να δημιουργούνται τέτοιες υπηρεσίες όταν δεν υπάρχουν. Η έκφραση «μητρότητα» πρέπει να εννοείται υπό την αυτή έννοια όπως και στο προηγούμενο άρθρο.

Η παράγραφος 2 βασίζεται στο άρθρο 12, παράγραφος 4 και στο άρθρο 13, παράγραφος 4 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, καθώς και στο σημείο 2 του κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων και αντικατοπτρίζει τους κανόνες που απορρέουν εκ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 και εκ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68.

Η τρίτη παράγραφος εμπνέεται από το άρθρο 13 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και τα άρθρα 30 και 31 του αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη, καθώς και από το σημείο 10 του κοινοτικού Χάρτη. Πρέπει να τηρείται από την Ένωση στα πλαίσια των πολιτικών που βασίζονται στο άρθρο 153 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 35 — Προστασία της υγείας

Οι αρχές που περιέχονται σε αυτό το άρθρο βασίζονται στο άρθρο 152 της Συνθήκης ΕΚ, το οποίο έχει αντικατασταθεί πλέον από το άρθρο 168 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στα άρθρα 11 και 13 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη. Η δεύτερη φράση του άρθρου αναπαράγει το άρθρο 168, παράγραφος 1.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 36 — Πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος

Το άρθρο αυτό είναι πλήρως ευθυγραμμισμένο με το άρθρο 14 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν δημιουργεί νέο δικαίωμα. Θέτει απλώς την αρχή ότι η Ένωση σέβεται την πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως αυτή προβλέπεται στις εθνικές διατάξεις, εφόσον οι διατάξεις αυτές συνάδουν προς το δίκαιο της Ένωσης.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 37 — Προστασία του περιβάλλοντος

Η αρχή που περιέχεται στο άρθρο αυτό βασίστηκε στα άρθρα 2, 6 και 174 της Συνθήκης ΕΚ, τα οποία έχουν πλέον αντικατασταθεί από το άρθρο 3, παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα άρθρα 11 και 191 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εμπνέεται επίσης από τις διατάξεις ορισμένων εθνικών συνταγμάτων.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 38 — Προστασία του καταναλωτή

Η αρχή που περιέχεται στο άρθρο αυτό βασίστηκε στο άρθρο 169 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΤΙΤΛΟΣ V — ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 39 — Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Το άρθρο 39 εφαρμόζεται υπό τους όρους που προβλέπονται στις Συνθήκες, σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2 του Χάρτη. Στην πραγματικότητα, η παράγραφος 1 του άρθρου 39 αντιστοιχεί στο δικαίωμα που διασφαλίζεται στο άρθρο 20, παράγραφος 2 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. επίσης τη νομική βάση που περιλαμβάνεται στο άρθρο 22 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών ρυθμίσεων για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος) και η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου στο άρθρο 14, παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το άρθρο 39, παράγραφος 2 αναπαράγει τις βασικές αρχές εκλογικού συστήματος σε δημοκρατικό καθεστώς.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 44 — Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές

Το άρθρο αυτό αντιστοιχεί στο δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20, παράγραφος 2 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. επίσης τη νομική βάση που περιλαμβάνεται στο άρθρο 22 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών ρυθμίσεων για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος). Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, ασκείται υπό τους όρους που προβλέπονται σε αυτά τα άρθρα των Συνθηκών.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 41 — Δικαίωμα χρηστής διοίκησης

Το άρθρο 41 βασίζεται στην ύπαρξη της Ένωσης ως κοινότητας δικαίου τα χαρακτηριστικά της οποίας αναπτύχθηκαν από τη νομολογία στην οποία κατοχυρώνεται μεταξύ άλλων η χρηστή διοίκηση ως γενική αρχή δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1992, C-255/90 P, *Burban*, Συλλ. 1992, σ. I-2253, καθώς και τις αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, T-167/94, *Nölle*, Συλλ. 1995, σ. II-2589 και της 9ης Ιουλίου 1999, T-231/97, *New Europe Consulting κ.α.* Συλλ. 1999, σ. II-2403). Οι εκφράσεις του δικαιώματος αυτού που περιέχονται στις δύο πρώτες παραγράφους απορρέουν από τη νομολογία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Οκτωβρίου 1987, υπόθ. 222/86, *Heylens*, Συλλ. 1987, σ. 4097, παράγραφος 15 του σκεπτικού της 18ης Οκτωβρίου 1989, υπόθ. 374/87, *Okrem*, Συλλ. 1989, σ. 3283 της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-269/90, *TU München*, Συλλ. 1991, σ. I-5469, και τις αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Δεκεμβρίου 1994, T-450/93, *Lisrestal*, Συλλ. 1994, σ. II-1177 της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, T-167/94, *Nölle*, Συλλ. 1995, σ. II-2589) και, όσον αφορά την υποχρέωση αιτιολόγησης, από το άρθρο 296 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. επίσης τη νομική βάση του άρθρου 298 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη θέσπιση νομοθετικών πράξεων για την προαγωγή μιας ευρωπαϊκής δημόσιας διοίκησης ανοικτής, αποτελεσματικής και ανεξάρτητης).

Η παράγραφος 3 αναπαράγει το δικαίωμα που διασφαλίζεται πλέον στο άρθρο 340 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παράγραφος 4 αναπαράγει το δικαίωμα που διασφαλίζεται πλέον στο άρθρο 20, παράγραφος 2, στοιχείο δ) και στο άρθρο 25 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, τα δικαιώματα αυτά ασκούνται υπό τους όρους και εντός των ορίων που προβλέπονται στις Συνθήκες.

Το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, το οποίο αποτελεί σημαντική πτυχή αυτού του θέματος, διασφαλίζεται στο άρθρο 47 του παρόντος Χάρτη.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 42 — Δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται σε αυτό το άρθρο έχει ληφθεί από το άρθρο 255 της Συνθήκης ΕΚ, βάσει του οποίου εκδόθηκε στη συνέχεια ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001. Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση επεξέτεινε το δικαίωμα αυτό στα έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών γενικά, ασχέτως της μορφής τους, βλ. άρθρο 15, παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2 του Χάρτη, το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα ασκείται υπό τους όρους και εντός των ορίων που προβλέπονται στο άρθρο 15, παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 43 — Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται σε αυτό το άρθρο είναι το δικαίωμα που διασφαλίζεται στα άρθρα 20 και 228 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, ασκείται υπό τους όρους που προβλέπονται σε αυτά τα δύο άρθρα.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 44 — Δικαίωμα αναφοράς

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται σε αυτό το άρθρο είναι το δικαίωμα που διασφαλίζεται στα άρθρα 20 και 227 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, ασκείται υπό τους όρους που προβλέπονται σε αυτά τα δύο άρθρα.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 45 — Ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται στην παράγραφο 1 είναι το δικαίωμα το οποίο εγγυάται το άρθρο 20, παράγραφος 2, στοιχείο α) της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. επίσης τη νομική βάση που περιλαμβάνεται στο άρθρο 21 και την απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, υποθ. C-413/99 *Baumbast*, Συλλ. 2002, σ. I-709). Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, το δικαίωμα αυτό ασκείται υπό τους όρους και εντός των ορίων που προβλέπονται στις Συνθήκες.

Η παράγραφος 2 υπενθυμίζει την αρμοδιότητα που παρέχεται στην Ένωση σύμφωνα με τα άρθρα 77, 78 και 79 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξ αυτού συνάγεται ότι η χορήγηση αυτού του δικαιώματος εξαρτάται από την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής εκ μέρους των θεσμικών οργάνων.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 46 — Διπλωματική και προξενική προστασία

Το δικαίωμα που διασφαλίζεται στο άρθρο αυτό είναι το δικαίωμα το οποίο εγγυάται το άρθρο 20 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης· βλ. επίσης τη νομική βάση του άρθρου 23. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 2, ασκείται υπό τους όρους που προβλέπονται σε αυτά τα άρθρα.

ΤΙΤΛΟΣ VI — ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 47 — Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Το πρώτο εδάφιο βασίζεται στο άρθρο 13 της ΕΣΑΔ:

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίαση διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.»

Εντούτοις, στο δίκαιο της Ένωσης, η προστασία είναι ευρύτερη δεδομένου ότι εγγυάται δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστή. Το Δικαστήριο κατοχύρωσε το δικαίωμα αυτό ως γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης με την απόφασή του της 15ης Μαΐου 1986 (*Johnston*, υπόθ. 222/84, Συλλ. 1986, σ. 1651· βλ. επίσης τις αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 1987, υπόθ. 222/86, *Heylens*, Συλλ. 1987, σ. 4097 και της 3ης Δεκεμβρίου 1992, υπόθ. C-97/91, *Borelli*, Συλλ. 1992, σ. I-6313). Κατά το Δικαστήριο, αυτή η γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης ισχύει επίσης για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Με την ενσωμάτωση της σχετικής νομολογίας στον Χάρτη δεν επιδιώχθηκε η τροποποίηση του συστήματος δικαστικού ελέγχου που προβλέπεται στις Συνθήκες, και ιδίως των κανόνων που διέπουν το παραδεκτό των απ' ευθείας προσφυγών ενώπιον του Δικαστηρίου της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση εξέτασε το σύστημα δικαστικού ελέγχου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων που διέπουν το παραδεκτό, και το επιβεβαίωσε τροποποιώντας το ως προς ορισμένες πτυχές, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στα άρθρα 251 έως 281 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως στο άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο. Το άρθρο 47 ισχύει έναντι των θεσμικών οργάνων της Ένωσης και έναντι των κρατών μελών όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης και, τούτο, για όλα τα δικαιώματα που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης.

Το δεύτερο εδάφιο βασίζεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1 της ΕΣΑΔ, που έχει ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίω μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάβη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης».

Στο δίκαιο της Ένωσης, το δικαίωμα δίκαιης δίκης δεν ισχύει μόνο επί αμφισβητήσεων για δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής φύσεως. Αποτελεί μια από τις συνέπειες του γεγονότος ότι η Ένωση είναι κοινότητα δικαίου, όπως το διαπίστωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση 194/83, Πράσινοι κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (απόφαση της 23ης Απριλίου 1986, Συλλ. 1986, σ. 1339). Ωστόσο, εκτός από το πεδίο εφαρμογής τους, οι εγγυήσεις που προσφέρει η ΕΣΑΔ εφαρμόζονται κατά παρεμφερή τρόπο στην Ένωση.

Όσον αφορά το τρίτο εδάφιο, σημειωτέον ότι, κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, πρέπει να προβλέπεται νομική αρωγή στην περίπτωση που η έλλειψή της θα καθιστούσε απρόσφορη την εξασφάλιση πραγματικής προσφυγής (απόφαση ΕΣΑΔ της 9.10.1979, Airey, Σειρά Α, Τόμος 32, σ. 11). Υφίσταται επίσης σύστημα νομικής αρωγής ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 48 — Τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα της υπεράσπισης

Το άρθρο 48 είναι το ίδιο με το άρθρο 6, παράγραφοι 2 και 3, της ΕΣΑΔ, που έχει ως εξής:

« 2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

- α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας,
- β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπεραπίσεώς του,
- γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης,
- δ) να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπεραπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας,
- ε) να τύχη δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοή ή δεν ομιλή την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριον γλώσσαν.»

Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3, το δικαίωμα αυτό έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην ΕΣΑΔ.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 49 — Αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποιώνων πράξεων και ποινών

Το άρθρο αυτό περιλαμβάνει τον κλασικό κανόνα της μη αναδρομικότητας των νόμων και ποινών στο ποινικό δίκαιο. Έχει προστεθεί ο κανόνας της αναδρομικότητας του ευνοϊκότερου ποινικού δικαίου που ισχύει σε αρκετά κράτη μέλη και περιέχεται στο άρθρο 15 του Συμφώνου για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα.

Το άρθρο 7 της ΕΣΑΔ έχει ως εξής:

« 1. Ουδείς δύναται να καταδικασθή για πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ' την στιγμήν διεπράχθη, δεν απετέλει αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρυτέρα ποινή από εκείνην η οποία επεβάλλετο κατά την στιγμήν της διαπράξεως του αδικήματος.

2. Το παρόν άρθρον δεν σκοπεί να επηρεάσει την δίκην και τιμωρίαν ατόμων ενόχων δια πράξεις ή παραλείψεις αι οποίαι καθ' την στιγμήν διεπράχθησαν, ήσαν εγκληματικά συμφώνως προς τα αναγνωρισμένας υπό των πολιτισμένων εθνών γενικάς αρχάς δικαίου.»

Διεγράφη απλώς, στην παράγραφο 2, ο όρος «πολιτισμένα» χωρίς αυτό να συνεπάγεται καμία μεταβολή στην έννοια της παραγράφου, που αφορά τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3, το διασφαλιζόμενο δικαίωμα έχει επομένως την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το δικαίωμα που εγγυάται η ΕΣΑΔ.

Η παράγραφος 3 περιλαμβάνει τη γενική αρχή της αναλογικότητας των αδικημάτων και των ποινών η οποία κατοχυρώνεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 50 — Δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη

Το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 της ΕΣΑΔ έχει ως εξής:

« 1. Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικασθεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους, για μια παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάσθηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού.

2. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εμποδίζουν την επανάληψη της διαδικασίας, σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους για το οποίο πρόκειται, εάν υπάρχουν αποδείξεις ή νέα ή μεταγενέστερα της απόφασης γεγονότα, ή υπήρξε θεμελιώδες σφάλμα της προηγούμενης διαδικασίας που θα μπορούσαν να επηρεάσουν το αποτέλεσμα της υπόθεσης.

3. Καμία παρέκκλιση από αυτό το άρθρο δεν επιτρέπεται με βάση το άρθρο 15 της Σύμβασης.»

Ο κανόνας του δεδικασμένου εφαρμόζεται στο δίκαιο της Ένωσης (βλ., μεταξύ της σημαντικής νομολογίας, απόφαση της 5ης Μαΐου 1966, Gutmann κατά Επιτροπής, συν/ες υποθ. 18/65 και 35/65, Συλλ. 1966, σ. 150, και, για μια πρόσφατη υπόθεση, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, συν/ες υποθέσεις T-305/94 και άλλες, Limburgse Vinyl Maatschappij NV κατά Επιτροπής, Συλλ. 1999, σ. II-931). Διευκρινίζεται ότι ο κανόνας της μη σώρευσης αφορά τη σώρευση δύο κυρώσεων της αυτής φύσεως, ποινικών εν προκειμένω.

Σύμφωνα με το άρθρο 50, ο κανόνας του δεδικασμένου δεν ισχύει μόνο εντός της δικαιοδοσίας ενός και του αυτού κράτους αλλά επίσης μεταξύ των δικαιοδοσιών διαφόρων κρατών μελών. Αυτό αντιστοιχεί στο κεκτημένο του δικαίου της Ένωσης· βλ. τα άρθρα 54-58 της Σύμβασης για την εφαρμογή της συμφωνίας του Σένγκεν και την απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Φεβρουαρίου 2003, υποθ. C-187/01, Gözütok (Συλλ. 2000, σ. I-1345), το άρθρο 7 της Σύμβασης σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας και το άρθρο 10 της Σύμβασης για την καταπολέμηση της δωροδοκίας. Οι πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες οι εν λόγω συμβάσεις επιτρέπουν στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τον κανόνα του δεδικασμένου καλύπτονται από την οριζόντια διάταξη του άρθρου 52, παράγραφος 1, σχετικά με τους περιορισμούς. Όσον αφορά τις καταστάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7, δηλαδή την εφαρμογή της αρχής στο εσωτερικό του ίδιου κράτους μέλους, το διασφαλιζόμενο δικαίωμα έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με το αντίστοιχο δικαίωμα της ΕΣΑΔ.

ΤΙΤΛΟΣ VII — ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 51 — Πεδίο εφαρμογής

Σκοπός του άρθρου 51 είναι να προσδιορισθεί το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη. Επιδιώκει να καταστήσει σαφές ότι ο Χάρτης εφαρμόζεται κατ' αρχάς στα θεσμικά και λοιπά όργανα της Ένωσης με την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας. Η διάταξη αυτή ακολουθεί πιστά το άρθρο 6, παράγραφος 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το οποίο επέβαλε στην Ένωση υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς και την εντολή που έδωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας. Ο όρος «θεσμικά όργανα» κατοχυρώνεται στις Συνθήκες. Η έκφραση «λοιπά όργανα και οργανισμοί» χρησιμοποιείται συνήθως στις Συνθήκες ως αναφορά σε όλα τα επικουρικά όργανα που δημιουργούνται βάσει των Συνθηκών ή βάσει πράξεων παραγώγου δικαίου (βλ. π.χ. άρθρο 15 ή 16 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Όσον αφορά τα κράτη μέλη, από τη νομολογία του Δικαστηρίου απορρέει πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων που καθορίζονται στο πλαίσιο της Ένωσης επιβάλλεται στα κράτη μέλη μόνον όταν ενεργούν εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 13ης Ιουλίου 1989, Wachauf, υπόθ. 5/88, Συλλ. 1989, σ. 2609· απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, ERT, Συλλ. 1991, σ. I-2925· απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, υπόθ. C-309/96 Annibaldi, Συλλ. 1997, σ. I-7493). Προσφάτως, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε τη νομολογία αυτή ως εξής: «Επί πλέον, υπενθυμίζεται ότι οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη δεσμεύουν και τα κράτη μέλη όταν υλοποιούν κοινοτικές ρυθμίσεις ...» (απόφαση της 13ης Απριλίου 2000, υπόθ. C-292/97, Συλλ. 2000, σ. I-2737, παράγραφος 37 του σκεπτικού). Εννοείται ότι ο εν λόγω κανόνας, όπως κατοχυρώνεται στον παρόντα Χάρτη, εφαρμόζεται εξίσου στις κεντρικές αρχές και στις περιφερειακές ή τοπικές υπηρεσίες καθώς επίσης και στους δημόσιους οργανισμούς, οσάκις εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης.

Η παράγραφος 2, από κοινού με τη δεύτερη πρόταση της παραγράφου 1, επιβεβαιώνει ότι ο Χάρτης δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την επέκταση των αρμοδιοτήτων και των καθηκόντων που απονέμονται στην Ένωση από τις Συνθήκες. Εν προκειμένω, μνημονεύεται ρητώς κάτι που απορρέει λογικά από την αρχή της επικουρικότητας και από το γεγονός ότι η Ένωση διαθέτει μόνον δοτές αρμοδιότητες. Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως διασφαλίζονται στην Ένωση, παράγουν αποτελέσματα μόνον στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων αυτών που καθορίζονται από τις Συνθήκες. Κατά συνέπεια, η υποχρέωση των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, σύμφωνα με τη δεύτερη πρόταση της παραγράφου 1, να προάγουν τις αρχές του Χάρτη μπορεί να προκύπτει μόνο εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων αυτών.

Η παράγραφος 2 επίσης επιβεβαιώνει ότι ο Χάρτης δεν μπορεί να επιφέρει την επέκταση του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως καθορίζονται στις Συνθήκες. Το Δικαστήριο έχει ήδη κατοχυρώσει τον κανόνα αυτό σε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζονται ως στοιχείο του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 1998, υπόθ. C-249/96 Grant, Συλλ. 1998, σ. I-621, παράγραφος 45 του σκεπτικού). Σύμφωνα με τον κανόνα αυτό, κρίνεται ως αυτονόητο ότι η παραπομπή του άρθρου 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Χάρτη δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι επεκτείνει την εμβέλεια των δράσεων των κρατών μελών που ορίζονται ως «εφαρμογή του

δικαίου της Ένωσης» (κατά την έννοια της παραγράφου 1 και της προαναφερθείσας νομολογίας).

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 52 — Εμβέλεια και ερμηνεία των δικαιωμάτων και των αρχών

Σκοπός του άρθρου 52 είναι να καθορίσει την εμβέλεια των δικαιωμάτων και αρχών του Χάρτη και να θεσπίσει κανόνες για την ερμηνεία τους. Η παράγραφος 1 αφορά το καθεστώς των περιορισμών. Η διατύπωση εμπνέεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου: «... κατά πάγια νομολογία μπορεί να επέλθουν περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως στο πλαίσιο κοινής οργάνωσης της αγοράς, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω περιορισμοί ανταποκρίνονται πράγματι σε στόχους γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Κοινότητα και δεν συνιστούν, ενόψει του επιδιωκόμενου στόχου, υπέρμετρη και επαχθή επέμβαση, η οποία θα έθιγε την ίδια την ουσία των δικαιωμάτων αυτών» (απόφαση της 13ης Απριλίου 2000, υπόθ. C-292/97, παράγραφος 45 του σκεπτικού). Η μνεία των γενικών συμφερόντων που αναγνωρίζονται από την Ένωση καλύπτει τόσο τους στόχους που αναφέρονται στο άρθρο 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και άλλα συμφέροντα που προστατεύονται από ειδικές διατάξεις των Συνθηκών, όπως το άρθρο 4, παράγραφος 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το άρθρο 35, παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα άρθρα 36 και 346 της εν λόγω Συνθήκης.

Η παράγραφος 2 αναφέρεται σε δικαιώματα τα οποία ήδη είχαν κατοχυρωθεί ρητώς στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και έχουν αναγνωρισθεί στο Χάρτη, και τα οποία περιλαμβάνονται πλέον στις Συνθήκες (ιδίως τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιθαγένεια της Ένωσης). Διευκρινίζει ότι τα δικαιώματα αυτά υπόκεινται πάντοτε στους όρους και στα όρια που ισχύουν για το δίκαιο της Ένωσης επί του οποίου θεμελιώνονται, όπως προβλέπονται στις Συνθήκες. Ο Χάρτης δεν μεταβάλλει το καθεστώς των δικαιωμάτων που απονέμονται από τη Συνθήκη ΕΚ, τα οποία έχουν περιληφθεί στις Συνθήκες.

Η παράγραφος 3 επιδιώκει τη διασφάλιση της αναγκαίας συνοχής μεταξύ του Χάρτη και της ΕΣΑΔ, θέτοντας τον κανόνα ότι, στο μέτρο που τα δικαιώματα του παρόντος Χάρτη αντιστοιχούν επίσης σε δικαιώματα που διασφαλίζονται από την ΕΣΑΔ, η έννοια και η εμβέλειά τους, συμπεριλαμβανομένων των αποδεκτών περιορισμών, είναι ίδιες με αυτές που προβλέπει η ΕΣΑΔ. Από τα παραπάνω προκύπτει ιδίως ότι ο νομοθέτης, θέτοντας περιορισμούς στα δικαιώματα αυτά πρέπει να τηρεί τα ίδια πρότυπα με αυτά που ορίζονται από το λεπτομερές καθεστώς των περιορισμών που προβλέπεται στην ΕΣΑΔ, τα οποία καθίστανται με τον τρόπο αυτό εφαρμοστέα επί των δικαιωμάτων που καλύπτονται από την παρούσα παράγραφο, χωρίς αυτό να θίγει την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η μνεία της ΕΣΑΔ στοχεύει συγχρόνως στη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλά της. Η έννοια και η εμβέλεια των δικαιωμάτων που διασφαλίζονται καθορίζονται όχι μόνο από το κείμενο των πράξεων αυτών, αλλά και από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος της τελευταίας φράσης της παραγράφου είναι να δοθεί στην Ένωση η δυνατότητα να εξασφαλίσει ευρύτερη προστασία. Εν πάση

περιπτώσει, το επίπεδο προστασίας που παρέχεται από τον Χάρτη δεν μπορεί ποτέ να είναι κατώτερο από αυτό που εγγυάται η ΕΣΑΔ.

Ο Χάρτης δεν παρακωλύει τα κράτη μέλη από το να κάνουν χρήση του άρθρου 15 της ΕΣΑΔ, το οποίο επιτρέπει παρεκκλίσεις από τα δικαιώματα της ΕΣΑΔ σε περιπτώσεις πολέμου ή άλλων δημόσιων κινδύνων που συνιστούν απειλή για το έθνος, όταν λαμβάνουν μέτρα στους τομείς της εθνικής άμυνας σε περίπτωση πολέμου και της τήρησης της δημόσιας τάξης, σύμφωνα με τις σφαίρες ευθύνης τους που αναγνωρίζονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στα άρθρα 72 και 347 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο κατάλογος των δικαιωμάτων που μπορούν επί του παρόντος, και χωρίς αυτό να αποκλείει την εξέλιξη του δικαίου, της νομοθεσίας και των Συνθηκών, να θεωρηθεί ότι αντιστοιχούν σε δικαιώματα της ΕΣΑΔ κατά την έννοια της παρούσας παραγράφου, περιλαμβάνεται κατωτέρω. Δεν συμπεριλαμβάνονται τα δικαιώματα που προστίθενται σε αυτά της ΕΣΑΔ.

Άρθρα του Χάρτη, των οποίων η έννοια και η εμβέλεια είναι οι ίδιες με εκείνες των αντίστοιχων άρθρων της ΕΣΑΔ:

- το άρθρο 2 αντιστοιχεί στο άρθρο 2 της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 4 αντιστοιχεί στο άρθρο 3 της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 2 αντιστοιχεί στο άρθρο 4 της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 6 αντιστοιχεί στο άρθρο 5 της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 7 αντιστοιχεί στο άρθρο 8 της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 10, παράγραφος 1 αντιστοιχεί στο άρθρο 9 της ΕΣΑΔ·
 - 1. το άρθρο 11 αντιστοιχεί στο άρθρο 10 της ΕΣΑΔ, με την επιφύλαξη των περιορισμών τους οποίους το δίκαιο της Ένωσης μπορεί να επιφέρει στην ευχέρεια των κρατών μελών να εγκαθιδρύσουν τα καθεστώτα εκδόσεως αδειών λειτουργίας που προβλέπονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, τρίτη φράση της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 17 αντιστοιχεί στο άρθρο 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 19, παράγραφος 1, αντιστοιχεί στο άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αριθ. 4·
 - το άρθρο 19, παράγραφος 2 αντιστοιχεί στο άρθρο 3 της ΕΣΑΔ, όπως ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου·
 - το άρθρο 48 αντιστοιχεί στο άρθρο 6, παράγραφοι 2 και 3 ΕΣΑΔ·
 - το άρθρο 49, παράγραφοι 1 (εκτός της τελευταίας φράσης) και 2 αντιστοιχεί στο άρθρο 7 της ΕΣΑΔ.
- Άρθρα των οποίων η έννοια είναι η ίδια με εκείνη των αντίστοιχων άρθρων της ΕΣΑΔ, αλλά έχουν ευρύτερη εμβέλεια:
- 2. — το άρθρο 9 καλύπτει το πεδίο του άρθρου 12 της ΕΣΑΔ, αλλά το πεδίο εφαρμογής του μπορεί να επεκταθεί σε άλλες μορφές γάμου, εφόσον

θεσπισθούν από την εθνική νομοθεσία·

- το άρθρο 12, παράγραφος 1 αντιστοιχεί στο άρθρο 11 της ΕΣΑΔ, αλλά το πεδίο εφαρμογής του επεκτείνεται στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης·
- το άρθρο 14, παράγραφος 1 αντιστοιχεί στο άρθρο 2 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΑΔ, αλλά το πεδίο εφαρμογής του επεκτείνεται στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση·
- το άρθρο 14, παράγραφος 3 αντιστοιχεί στο άρθρο 2 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΑΔ, όσον αφορά τα δικαιώματα των γονέων·
- το άρθρο 47, παράγραφοι 2 και 3 αντιστοιχεί στο άρθρο 6, παράγραφος 1 της ΕΣΑΔ, αλλά ο περιορισμός στις αμφισβητήσεις επί των αστικής φύσεως δικαιωμάτων και υποχρεώσεων είτε στις κατηγορίες σε ποινικές υποθέσεις δεν έχει επιπτώσεις όσον αφορά το δίκαιο της Ένωσης και την εφαρμογή του·
- το άρθρο 50 αντιστοιχεί στο άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7 της ΕΣΑΔ, αλλά η εμβέλειά του επεκτείνεται στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών·
- τέλος, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορούν, εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, να θεωρηθούν ως αλλοδαποί λόγω της απαγόρευσης κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας. Οι περιορισμοί που προβλέπονται στο άρθρο 16 ΕΣΑΔ όσον αφορά τα δικαιώματα των αλλοδαπών δεν εφαρμόζονται, επομένως, επ' αυτών στο εν λόγω πλαίσιο.

Ο κανόνας ερμηνείας που περιλαμβάνεται στην παράγραφο 4 βασίζεται στη διατύπωση του άρθρου 6, παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε αυτόν δε λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ακολουθούμενη από το Δικαστήριο προσέγγιση των κοινών συνταγματικών παραδόσεων (π.χ. σπύραση της 13ης Δεκεμβρίου 1979, υπόθ. 44/79, Hauer, Συλλ. 1979, σ. 3727· και απόφαση της 18ης Μαΐου 1982, υπόθ. 155/79, AM&S, Συλλ. 1982, σ. 1575). Σύμφωνα με τον κανόνα αυτόν, αντί να εφαρμόζεται μια άκαμπτη προσέγγιση «ελάχιστου κοινού παρονομαστή», τα εν λόγω δικαιώματα του Χάρτη θα πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο που εξασφαλίζει τον υψηλό βαθμό προστασίας που απαιτείται από το δίκαιο της Ένωσης και είναι σύμφωνος με τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις.

Η παράγραφος 5 διευκρινίζει τη διάκριση μεταξύ των «δικαιωμάτων» και των «αρχών» που περιλαμβάνονται στον Χάρτη. Σύμφωνα με τη διάκριση αυτή, τα υποκειμενικά δικαιώματα τυγχάνουν σεβασμού, ενώ οι αρχές τηρούνται (άρθρο 51, παράγραφος 1). Οι αρχές μπορούν να τίθενται σε εφαρμογή με νομοθετικές ή εκτελεστικές πράξεις (που θεσπίζονται από την Ένωση δυνάμει των αρμοδιοτήτων της και από τα κράτη μέλη μόνο κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης)· επομένως, καθίστανται ουσιαστικής σημασίας για τα δικαστήρια μόνο κατά την ερμηνεία ή τον έλεγχο των πράξεων αυτών. Ωστόσο, δεν οδηγούν σε αξιώσεις για λήψη θετικής δράσης από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης ή τις αρχές των κρατών μελών· αυτό είναι σύμφωνο τόσο με τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. ιδίως νομολογία για την «αρχή της προφύλαξης» του άρθρου 191, παράγραφος 2 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Σεπτεμβρίου 2002, υπόθ. T-13/99, Pfizer κατά Συμβουλίου, Συλλ. 2002, σ. II-3305, με πολλές παραπομπές σε παλαιότερη νομολογία, και μια σειρά

αποφάσεων σχετικά με το άρθρο 33 (πρώην 39) για τις αρχές του γεωργικού δικαίου: π.χ. απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-265/85, Van den Berg, Συλλ. 1987, σ. 1155: διερεύνηση της αρχής της σταθεροποίησης της αγοράς και των εύλογων προσδοκιών) όσο και με την προσέγγιση που ακολουθούν τα συνταγματικά συστήματα των κρατών μελών ως προς τις «αρχές», ιδίως στον τομέα του κοινωνικού δικαίου. Παραδείγματα αρχών που αναγνωρίζονται στο Χάρτη είναι τα άρθρα 25, 26 και 37. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα άρθρο του Χάρτη μπορεί να περιλαμβάνει τόσο στοιχεία δικαιώματος όσο και αρχής, βλ. άρθρα 23, 33 και 34.

Η παράγραφος 6 αναφέρεται στα διάφορα άρθρα του Χάρτη τα οποία, με πνεύμα επικουρικότητας, περιλαμβάνουν παραπομπές στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 53 — Επίπεδο προστασίας

Αυτή η διάταξη επιδιώκει να διατηρήσει το επίπεδο προστασίας που παρέχεται σήμερα στο αντίστοιχο πεδίο εφαρμογής τους από το δίκαιο της Ένωσης, το δίκαιο των κρατών μελών και το διεθνές δίκαιο. Λόγω της σημασίας της, γίνεται μνεία της ΕΣΑΔ.

Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 54 — Απαγόρευση της κατάχρησης δικαιώματος

Το άρθρο αυτό αντιστοιχεί στο άρθρο 17 της ΕΣΑΔ:

«Ουδεμία διάταξις της παρούσης Συμβάσεως δύναται να ερμηνευθεί ως επαγομένη δι' εν Κράτος, μίαν ομάδα ή εν άτομον οιονδήποτε δικαίωμα όπως επιδοθεί εις δραστηριότητα ή εκτελέσει πράξεις σκοπούσας εις την καταστροφήν των δικαιωμάτων ή ελευθεριών, των αναγνωρισθέντων εν τη παρούσα Συμβάσει, ή εις περιορισμούς των δικαιωμάτων και ελευθεριών τούτων μεγαλυτέρων των προβλεπόμενων εν τη ρηθείσα Συμβάσει.»

(*) Σημείωση του εκδότη: Οι αναφορές στους αριθμούς των άρθρων των Συνθηκών ενημερώθηκαν και ορισμένα τεχνικά σφάλματα διορθώθηκαν.

Αριθμ. 52/2/2008

ΕΚΘΕΣΗ
Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους
(άρθρο 75 παρ. 1 του Συντάγματος)

στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Κύρωση της Συνθήκης της Λισσαβώνας που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ορισμένες συναφείς πράξεις»

Με τις διατάξεις του υπόψη νομοσχεδίου, προτείνεται η κύρωση της προαναφερόμενης Συνθήκης, που έχει υπογραφεί στη Λισσαβώνα, στις 13 Δεκεμβρίου 2007. Ειδικότερα:

Α. Με το άρθρο πρώτο, κυρώνονται και έχουν την ισχύ, που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, η ανωτέρω Συνθήκη, μετά των προσαρτημένων σε αυτήν Πρωτοκόλλων και Παραρτημάτων, καθώς και η Τελική Πράξη αυτής, με τις διατάξεις των οποίων προβλέπονται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Τροποποιούνται οι υφιστάμενες συνθήκες: i) Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και ii) Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και εισάγονται οι ακόλουθες νέες ρυθμίσεις:

Ι. ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΣΕΕ)
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. Ορίζεται ότι, η Ένωση αντικαθιστά και διαδέχεται την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και βασίζεται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), οι οποίες έχουν το ίδιο νομικό κύρος.

2. Προσδιορίζονται οι αξίες στις οποίες βασίζεται η Ένωση, που είναι κοινές στα κράτη - μέλη της.

3. Επανακαθορίζονται οι στόχοι που επιδιώκει η Ένωση.

4.α. Θεσπίζεται το πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις μεταξύ της Ένωσης και των κρατών - μελών, στα οποία ανήκει κάθε αρμοδιότητα που δεν απονέμεται στην Ένωση με τις τροποποιούμενες Συνθήκες. Ειδικότερα η Ένωση σέβεται: i) την ισότητα των κρατών - μελών και την εθνική τους ταυτότητα, ii) τις ουσιαστικές κρατικές λειτουργίες, όπως ενδεικτικά αναφέρονται.

β. Ορίζεται ρητά ότι η εθνική ασφάλεια παραμένει στην ευθύνη κάθε κράτους - μέλους.

γ. Αναφέρονται, επίσης, ρητά οι θεμελιώδεις αρχές (δοτής αρμοδιότητας, επικουρικότητας και αναλογικότητας), οι οποίες διέπουν την οριοθέτηση και άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης.

5.α. Αναγνωρίζονται τα δικαιώματα, οι ελευθερίες και οι αρχές που περιλαμβάνονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως ισχύει, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες.

β. i) Η Ένωση προσχωρεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών.

ii) Τα θεμελιώδη δικαιώματα, που κατοχυρώνονται με

την ανωτέρω Σύμβαση, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης.

6. Τέλος, ορίζεται ότι η Ένωση αναπτύσσει προνομιακές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες, με σκοπό την εγκαθίδρυση χώρου ευημερίας και καλής γειτονίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1. Η Ένωση, κατά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της, σέβεται τις αρχές της ισότητας των πολιτών της και η λειτουργία της βασίζεται στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

2. Παρέχεται η δυνατότητα στους πολίτες της Ένωσης, να καλούν, με πρωτοβουλία τους και υπό προϋποθέσεις, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να υποβάλλει κατάλληλες προτάσεις επί θεμάτων για τα οποία θεωρείται ότι απαιτείται νομική πράξη της Ένωσης.

3. Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με το ρόλο των Εθνικών Κοινοβουλίων, τα οποία συμβάλλουν ενεργά στην καλή λειτουργία της Ένωσης, κατά τον οριζόμενο τρόπο. Μεταξύ άλλων, προβλέπονται τα εξής:

i) Τα Εθνικά Κοινοβούλια μεριμνούν για την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας, σύμφωνα με το σχετικό πρωτόκολλο.

ii) Περαιτέρω, τα Εθνικά Κοινοβούλια μπορούν να απευθύνουν στους Προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, αιτιολογημένη γνώμη, όσον αφορά στη συμβατότητα ενός σχεδίου νομοθετικής πράξης, υπό την οριζόμενη έννοια, με την αρχή της επικουρικότητας.

iii) Εάν οι αιτιολογημένες γνώμες που κρίνουν ότι σχέδιο νομοθετικής πράξης δεν τηρεί την αρχή της επικουρικότητας, αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 1/3 του συνόλου των ψήφων που έχουν τα εθνικά κοινοβούλια, το σχέδιο επανεξετάζεται. Το όριο αυτό καθορίζεται στο 1/4 των ψήφων όταν πρόκειται για σχέδιο πράξης που σχετίζεται με το χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

iv) Παρέχεται η δυνατότητα διοργάνωσης διασκέψεων κοινοβουλευτικών οργάνων ειδικευμένων στις υποθέσεις της Ένωσης και διακοινοβουλευτικών διασκέψεων, για την υποβολή εισηγήσεων ενώπιον των ανωτέρω θεσμικών οργάνων, την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Εθνικών Κοινοβουλίων, τη συζήτηση θεμάτων κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας κ.λπ..

ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Επανακαθορίζεται το θεσμικό πλαίσιο της Ένωσης, που περιλαμβάνει θεσμικά και συμβουλευτικά όργανα και επέρχονται, σε σχέση με τα ήδη ισχύοντα, οι ακόλουθες τροποποιήσεις:

1.α. Τροποποιείται η σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ), ο αριθμός των μελών του οποίου διαμορφώνεται σε επτακόσια πενήντα ένα (751) (750 μέλη, συν τον Πρόεδρο).

β. Η εκπροσώπηση των πολιτών στο ΕΚ είναι αναλογική, κατά φθίνουσα τάξη, με ελάχιστο όριο έξι (6) μελών, ανά κράτος - μέλος. Κανένα κράτος - μέλος δεν μπορεί να λαμβάνει περισσότερες από ενενήντα έξι (96) έδρες.

γ. Για τον καθορισμό της σύνθεσης του ΕΚ, εκδίδεται ομόφωνη απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

δ. Επανακαθορίζονται οι αρμοδιότητες του ΕΚ, με την ενίσχυση του ρόλου του, τόσο με την επέκταση της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας, η οποία αποτελεί εφε-

ξης τον κανόνα έκδοσης νομοθετικών πράξεων, όσο και με την υπαγωγή επιπλέον θεμάτων στην εξουσία έγκρισής του (άρθρα 21, 36, 37, 44, 45, 49, 52, 57, 61Η, 62, 63, 63Α, 65, 69Α, 69Β, 69Γ, 69Δ, 69ΣΤ, 69Ζ, 75, 80, 94, 96, 97Α, 99, 107, 111Α, 137, 149, 151, 152, 161, 166, 172, 176Α, 176Β, 176Γ, 176Δ, 188Γ, 188Ε, 188Η, 188Ι, 190, 191, 225Α, 241, 245, 249Γ, 254Α, 270Α, 279, 283, 308 ΣΛΕΕ).

2.α. Επανακαθορίζονται η συγκρότηση και οι κανόνες λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το οποίο αναγνωρίζεται πλέον ρητά ως θεσμικό όργανο της Ένωσης.

β. Συνιστάται θέση Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο οποίος ασκεί τις οριζόμενες αρμοδιότητες και εκλέγεται σύμφωνα με την οριζόμενη διαδικασία, για θητεία δύομισι (2,5) ετών, που ανανεώνεται για μία (1) φορά. Το πρόσωπο αυτό απαγορεύεται να ασκεί εθνικό αξίωμα.

γ. Εισάγεται νέος ορισμός της ειδικής πλειοψηφίας, η οποία αποτελεί και το γενικό κανόνα λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο λειτουργίας του Συμβουλίου, μετά την 1η Νοεμβρίου 2014. Σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση, ως ειδική πλειοψηφία, λογίζεται ποσοστό τουλάχιστον 55% των μελών του Συμβουλίου, το οποίο περιλαμβάνει τουλάχιστον δεκαπέντε (15) μέλη και αντιπροσωπεύει κράτη - μέλη που συγκεντρώνουν τουλάχιστον το 65% του πληθυσμού της Ένωσης. Περαιτέρω προβλέπεται ότι η μειοψηφία αρνησικυρίας πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τέσσερα (4) μέλη του Συμβουλίου.

δ. Το Συμβούλιο συνεδριάζει υπό διάφορες συνθέσεις, ο κατάλογος των οποίων εγκρίνεται με ειδική πλειοψηφία. Προς τούτο, κάθε σύνθετος αυτού διακρίνεται σε δύο σκέλη, ένα για τις νομοθετικές πράξεις της Ένωσης και ένα για τις μη νομοθετικές δραστηριότητες. Στην πρώτη περίπτωση οι συνεδριάσεις είναι δημόσιες.

3. Ρυθμίζονται θέματα αρμοδιοτήτων, καθώς και θέματα σχετικά με τη συγκρότηση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ειδικότερα προβλέπονται τα εξής:

α. Η Επιτροπή που διορίζεται μεταξύ της ημερομηνίας έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας και της 31ης Οκτωβρίου 2014, απαρτίζεται από έναν υπήκοο, ανά κράτος - μέλος, συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου της και του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, ο οποίος είναι ένας εκ των Αντιπροέδρων της.

β. Μετά την ανωτέρω ημερομηνία (31.10.2014), η Επιτροπή απαρτίζεται από αριθμό μελών που, συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου της και του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, αντιστοιχεί στα δύο τρίτα (2/3) του αριθμού των κρατών - μελών, εκτός αν το Συμβούλιο αποφασίσει ομόφωνα διαφορετικά.

γ. Τα μέλη της Επιτροπής επιλέγονται βάσει συστήματος ισότιμης εναλλαγής μεταξύ των κρατών - μελών, το οποίο θεσπίζεται με ομόφωνη απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου βασιζόμενη σε συγκεκριμένες αρχές.

δ. Καθορίζεται η διαδικασία εκλογής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

4. Συνιστάται θέση Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Ειδικότερα:

α. Ο ανωτέρω διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που αποφασίζει εν προκειμένω με ειδική πλειοψηφία και σε συμφωνία με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επι-

τροπής.

β. Καθορίζονται οι αρμοδιότητες του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ, ο οποίος: i) ασκεί την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, ii) προεδρεύει του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, iii) μεριμνά για τη συνοχή της εξωτερικής δράσης της Ένωσης κ.λπ..

5.α. Αναδιαρθρώνεται το υφιστάμενο δικαιοδοτικό σύστημα. Συγκεκριμένα, μετονομάζονται τα υφιστάμενα δικαστήρια και ορίζεται ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει το Δικαστήριο (πρώην ΔΕΚ), το Γενικό Δικαστήριο (πρώην «Πρωτοδικείο») και ειδικευμένα δικαστήρια.

β. Ρυθμίζονται θέματα δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με την καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των κρατών - μελών, στο πλαίσιο των μη αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1. Επανακαθορίζονται οι αρχές που διέπουν την εξωτερική δράση της Ένωσης και οι στόχοι που επιδιώκονται κατά τη διαμόρφωση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής, καθώς και των εξωτερικών πτυχών των άλλων πολιτικών της.

2.α. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τα στρατηγικά συμφέροντα της Ένωσης, βάσει των προαναφερόμενων αρχών και στόχων.

β. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν την ΚΕΠΠΑ, καθώς και άλλους τομείς που εμπίπτουν στην εξωτερική δράση της Ένωσης.

γ. Καθορίζεται ο τρόπος και η διαδικασία λήψης των σχετικών αποφάσεων, από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

δ. Παρέχεται η δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ να υποβάλλουν, από κοινού, στο Συμβούλιο, προτάσεις για όλα τα θέματα εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ)

1.α. Η ΚΕΠΠΑ χαράσσεται και υλοποιείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο τα οποία αποφασίζουν, καταρχήν, με ομοφωνία.

β. Η θέσπιση νομοθετικών πράξεων αποκλείεται.

γ. Διατηρείται ο ειδικός ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον ανωτέρω τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις τροποποιούμενες Συνθήκες.

δ. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει δικαιοδοσία, όσον αφορά στις διατάξεις περί ΚΕΠΠΑ, πλην των οριζόμενων εξαιρέσεων.

2.α. Για την υποστήριξη του έργου του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ, συνιστάται Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, η οποία συνεργάζεται στενά με τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών - μελών και απαρτίζεται από υπαλλήλους της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου και της Επιτροπής, καθώς και από αποσπασμένο προσωπικό των εθνικών διπλωματικών υπηρεσιών.

β. Η οργάνωση και η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, καθορίζονται με απόφαση του Συμβουλίου.

3. Παρέχεται η δυνατότητα στον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ, να προσφεύγει είτε ατομικά είτε με την υποστήριξη της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, για κάθε θέμα που αφορά στην ΚΕΠΠΑ και να υποβάλλει αντίστοιχα πρωτοβουλίες ή προτάσεις.

4. Στις αποφάσεις που προβλέπεται ότι λαμβάνονται από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία προστίθενται και οι αποφάσεις που καθορίζουν δράση ή θέση της Ένωσης, μετά από σχετική πρόταση του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ.

5. Προβλέπεται ότι, σε περίπτωση που η Ένωση έχει πάρει θέση για συγκεκριμένο θέμα της ημερήσιας διάταξης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, τα κράτη - μέλη της Ένωσης, που είναι ταυτόχρονα και μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, ζητούν να κληθεί ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ, προκειμένου να παρουσιάσει τη θέση της Ένωσης.

6. Οι διπλωματικές και προξενικές αποστολές των κρατών - μελών και οι αντιπροσωπείες της Ένωσης σε τρίτες χώρες συμβάλλουν στην εφαρμογή του δικαιώματος προστασίας των πολιτών της Ένωσης στο έδαφος της χώρας που είναι διαπιστευμένες.

7.α. Προβλέπεται η έκδοση από το Συμβούλιο απόφασης, με την οποία ορίζονται ειδικές διαδικασίες για την εξασφάλιση της επείγουσας χρηματοδότησης πρωτοβουλιών, που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.

β. Οι προπαρασκευαστικές ενέργειες εν όψει αποστολών στο πλαίσιο ΚΕΠΠΑ, οι οποίες δεν καταλογίζονται στον προϋπολογισμό της Ένωσης, χρηματοδοτούνται από Ταμείο Εκκίνησης, που δημιουργείται από συνεισφορές των κρατών - μελών.

ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ

1.α. Δημιουργείται Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, με την οριζόμενη αποστολή, ο οποίος τίθεται υπό την εποπτεία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

β. Περαιτέρω, ορίζεται ότι στον τομέα της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, το Συμβούλιο μπορεί να αναθέτει την εκτέλεση αποστολής, στο πλαίσιο της Ένωσης, σε ομάδα κρατών - μελών, προς το σκοπό διασφάλισης των αξιών και των συμφερόντων της Ένωσης.

γ. Τα κράτη - μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να παρέχουν βοήθεια και συνδρομή, με όλα τα διαθέσιμα μέσα τους, σε άλλο κράτος - μέλος που δέχεται ένοπλη επίθεση στο έδαφός του, χωρίς να επηρεάζεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών - μελών, καθώς και οι δεσμεύσεις και η συνεργασία στον τομέα αυτόν, που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ.

δ. Το Συμβούλιο μπορεί να αναθέτει την εκτέλεση αποστολών σε ομάδα κρατών - μελών, τα οποία, σε συνεργασία με τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ, συμφωνούν για τη διαχείριση της αποστολής.

2.α. Εξειδικεύεται η αποστολή του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας και καθορίζεται η διαδικασία που τηρείται για τη συμμετοχή κρατών - μελών στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία, στο πλαίσιο άσκησης κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας.

β. Τα κράτη - μέλη που συμμετέχουν στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία, αναλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη δέσμευση:

i) Να προβούν στην εντατικότερη ανάπτυξη των αμυντικών τους δυνατοτήτων, μέσω της ανάπτυξης των εθνικών τους συνεισφορών και της συμμετοχής, ενδεχομένως, σε πολυεθνικές δυνάμεις, στα κύρια ευρωπαϊκά προγράμματα εξοπλισμού και στις δραστηριότητες του Οργανισμού στον τομέα της ανάπτυξης των αμυντικών δυνατοτήτων, της έρευνας, των προμηθειών και των εξοπλισμών.

ii) Να έχουν τη δυνατότητα να παράσχουν, το αργότερο το 2010, είτε σε εθνικό επίπεδο είτε ως συνιστώσες πολυεθνικών σωμάτων δυνάμεων, εξειδικευμένες μάχιμες μονάδες ταχείας αντίδρασης, ικανές να αναλάβουν, εντός προθεσμίας 5 έως 30 ημερών, τις αποστολές που προβλέπονται στο άρθρο 28B ΣΕΕ και ικανές να παραμείνουν σε δράση επί αρχική περίοδο 30 ημερών, που μπορεί να παραταθεί έως τουλάχιστον 120 ημέρες.

iii) Να συνεργάζονται για την επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων, που αφορούν στο επίπεδο των δαπανών για επενδύσεις στον τομέα των αμυντικών εξοπλισμών και να αναθεωρούν τακτικά τους στόχους αυτούς, λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον ασφάλειας και τις διεθνείς ευθύνες της Ένωσης.

iv) Να συμμετέχουν ενδεχομένως στην ανάπτυξη των κύριων κοινών ή ευρωπαϊκών προγραμμάτων εξοπλισμού, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας.

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. Ορίζεται ρητά ότι η Ένωση διαθέτει νομική προσωπικότητα.

2. Παρέχεται η δυνατότητα αναθεώρησης των τροποποιούμενων Συνθηκών, σύμφωνα με συνήθη διαδικασία ή με απλουστευμένες διαδικασίες.

3. Κατά την προσχώρηση ευρωπαϊκών κρατών στην Ένωση, λαμβάνονται υπόψη τα κριτήρια επιλεξιμότητας που συμφωνεί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

4. Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με την αποχώρηση κρατών - μέλους από την Ένωση και καθορίζεται η σχετική διαδικασία.

5. Καθορίζεται το πεδίο εφαρμογής των τροποποιούμενων Συνθηκών. *(άρθρο 1)*

II. ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ (ΣΕΚ)

Η ανωτέρω Συνθήκη μετονομάζεται σε Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και, όπως ορίζεται, οργανώνει τη λειτουργία της Ένωσης και καθορίζει τους τομείς, την οριοθέτηση και τους όρους άσκησης των αρμοδιοτήτων της.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Περιλαμβάνεται σειρά τροποποιήσεων, προς το σκοπό προσαρμογής της Συνθήκης στα νέα δεδομένα.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

1. Καθορίζονται οι τομείς στους οποίους η Ένωση έχει:

α. Αποκλειστική αρμοδιότητα (νομοθετεί και εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις, ενώ τα κράτη - μέλη έχουν αντίστοιχη δυνατότητα μόνο εφόσον εξουσιοδοτούνται σχετικά ή εφαρμόζουν πράξεις της Ένωσης).

β. Συντρέχουσα αρμοδιότητα (η Ένωση και τα κράτη -

μέλη νομοθετούν και εκδίδουν νομικά δεσμευτικές πράξεις, κατά τους όρους του άρθρου 2Α παρ. 2 ΣΛΕΕ).

γ. Υποστηρικτική, συντονιστική ή συμπληρωματική δράση (δραστηριοποιείται, χωρίς να αντικαθιστά την αρμοδιότητα των κρατών - μελών, στους τομείς της πολιτικής προστασίας, της διοικητικής συνεργασίας, του τουρισμού κ.λπ.).

2. Περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που αναφέρονται στο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, των πολιτικών απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών των κρατών - μελών.

3. Η Ένωση σέβεται το καθεστώς που έχουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, οι εκκλησίες, οι θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες, καθώς και οι φιλοσοφικές και μη ομολογιακές οργανώσεις, διατηρώντας ανοιχτό και τακτικό διάλογο με αυτές και αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη ταυτότητα και συμβολή τους.

4. Εξειδικεύονται, ενδεικτικά, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που έχουν οι πολίτες της Ένωσης.

5. Επεκτείνεται η εφαρμογή της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας και του κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας, για τη λήψη απόφασης εντός του Συμβουλίου και τη ρύθμιση συγκεκριμένων θεμάτων.

6. Η έκδοση μέτρων σχετικά με τον καθορισμό των τιμών, των εισφορών, των ενισχύσεων και των ποσοτικών περιορισμών, καθώς και με τον καθορισμό και κατανομή των αλιευτικών δυνατοτήτων εξακολουθούν να υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα το Συμβουλίου.

7.α. Παρέχεται η δυνατότητα στα μέλη του Συμβουλίου, να ζητήσουν την παραπομπή στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σχεδίων νομοθετικών πράξεων που ρυθμίζουν θέματα κοινωνικής ασφάλισης των ελευθέρως διακινουμένων εργαζομένων, εφόσον θίγονται σημαντικές πτυχές του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ή επηρεάζεται η δημοσιονομική ισορροπία του.

β. Στην περίπτωση αυτή αναστέλλεται η συνήθης νομοθετική διαδικασία και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενεργεί κατά τα οριζόμενα.

8. Παρέχεται, επίσης, η δυνατότητα στο Συμβούλιο να εκδώσει απόφαση στις οριζόμενες περιπτώσεις, με την οποία ορίζεται ότι, τα περιοριστικά φορολογικά μέτρα, που θεσπίζει ένα κράτος - μέλος έναντι μιας ή περισσότερων τρίτων χωρών, θεωρούνται ότι συνάδουν με τις Συνθήκες, εφόσον δικαιολογούνται από έναν από τους στόχους της Ένωσης και είναι συμβατά με την ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

9.α. Η Ένωση αναπτύσσει κοινή πολιτική στο χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης στο σύνολό του (άσυλο, μετανάστευση, έλεγχος εξωτερικών συνόρων, ασφάλεια, πρόσβαση στη δικαιοσύνη κ.λπ.).

β. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τους στρατηγικούς προσανατολισμούς του νομοθετικού και επιχειρησιακού προγραμματισμού στον προαναφερόμενο χώρο.

γ. Τα κράτη - μέλη, σε συνεργασία με την Επιτροπή, προβαίνουν, μέσω των αρμόδιων αρχών τους, σε αξιολόγηση της εφαρμογής των πολιτικών της Ένωσης, στον τομέα των θεωρήσεων, του ασύλου, της μετανάστευσης και των λοιπών πολιτικών σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, προς το σκοπό της διευκόλυνσης της πλήρους εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.

δ. Για τη διασφάλιση, εντός της Ένωσης, της προώθησης και ενίσχυσης της επιχειρησιακής συνεργασίας σε θέματα εσωτερικής ασφάλειας, η συντονιστική επιτροπή

του άρθρου 36 της ΣΕΕ λειτουργεί σε μόνιμη βάση.

10. Παρέχεται η δυνατότητα στα κράτη - μέλη, να οργανώνουν τις πλέον πρόσφορες μορφές συνεργασίας και συντονισμού των αρμόδιων, για τη διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας, αρχών τους.

11.α. Η Ένωση αναπτύσσει πολιτική για τη δημιουργία προοδευτικά ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης εξωτερικών συνόρων, χωρίς να επηρεάζεται η αρμοδιότητα των κρατών - μελών, όσον αφορά στον γεωγραφικό καθορισμό των συνόρων τους, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

β. Κατά τη θέσπιση από το Ε.Κ. και το Συμβούλιο, μέτρων σχετικών με την κοινή μεταναστευτική πολιτική, δεν θίγεται το δικαίωμα των κρατών - μελών να καθορίζουν τον όγκο των εισερχόμενων υπηκόων τρίτων χωρών, με σκοπό την αναζήτηση εργασίας.

γ. Οι πολιτικές της Ένωσης, σχετικά με τους ελέγχους στα σύνορα, το άσυλο και τη μετανάστευση, και η εφαρμογή τους, διέπονται από την αρχή της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών μεταξύ των κρατών - μελών και στο οικονομικό επίπεδο.

12. Μέτρα για τον καθορισμό πτυχών του οικογενειακού δικαίου, με διασυνοριακές επιπτώσεις, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αποφάσεων που λαμβάνονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία.

13. Το Ε.Κ. και το Συμβούλιο μπορούν να: α) θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες προκειμένου να διευκολύνεται η αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και διαταγών, καθώς και η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, που έχουν διασυνοριακές διαστάσεις. Μπορούν, επίσης, να θεσπίζουν κανόνες σχετικά με τον ορισμό ποινικών αδικημάτων και κυρώσεων στον τομέα του ποινικού δικαίου.

β) Καθορίζουν, με κανονισμούς, τη δομή, λειτουργία, το πεδίο δράσης και τα καθήκοντα της Eurojust, τα οποία έχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο.

14.α. Παρέχεται η δυνατότητα σύστασης Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας εκ της Eurojust, για την καταπολέμηση αδικημάτων που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης.

β. Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας δύναται να επεκτείνονται στην καταπολέμηση σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση, καθώς και στην καταζήτηση, δίωξη και παραπομπή ενώπιον της δικαιοσύνης δραστών σοβαρών εγκλημάτων με επιπτώσεις σε πολλά κράτη - μέλη, καθώς και στους συνεργούς τους.

15.α. Καθορίζονται, αναλυτικά, οι γενικές αρμοδιότητες της Ευρώπης, της οποίας η δομή, λειτουργία, το πεδίο δράσης και τα καθήκοντα, καθορίζονται με Κανονισμούς του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

β. Η εφαρμογή μέτρων καταναγκαστικού χαρακτήρα εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών αρχών.

16. Παρέχεται η δυνατότητα στην Επιτροπή να απευθύνει προειδοποίηση σε κράτος - μέλος για το οποίο διαπιστώνεται ότι, η οικονομική πολιτική του αντιβαίνει προς τους γενικούς προσανατολισμούς ή ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο την καλή λειτουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ΟΝΕ).

17. Ορίζεται ότι, στην περίπτωση που υπάρχει ή μπορεί να εμφανιστεί υπερβολικό έλλειμμα σε ένα κράτος - μέλος, η Επιτροπή του απευθύνει εφεξής γνώμη, ενημερώ-

νοντας σχετικά το Συμβούλιο.

18. Το Συμβούλιο:

i) Θεσπίζει συγκεκριμένα μέτρα για τα κράτη - μέλη με νόμισμα το ευρώ, προς το σκοπό καλής λειτουργίας της ΟΝΕ.

ii) Εκδίδει απόφαση με την οποία καθορίζονται οι κοινές θέσεις σε ζητήματα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ΟΝΕ, στο πλαίσιο των αρμόδιων διεθνών οικονομικών οργανισμών και διασκέψεων.

19.α Οι Υπουργοί των κρατών - μελών, με νόμισμα το ευρώ (Ευρωμάδα), πραγματοποιούν άτυπες συναντήσεις μεταξύ τους, ανάλογα με τις ανάγκες, για τη συζήτηση θεμάτων που συνδέονται με τις ιδιαίτερες ευθύνες για το ενιαίο νόμισμα.

β. Οι Υπουργοί των ανωτέρω κρατών - μελών, εκλέγουν, με πλειοψηφία, Πρόεδρο ανά δυόμισι (2,5) έτη.

20.α. Αναγνωρίζεται από την Ένωση ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων, λαμβανομένης υπόψη της ποικιλομορφίας των εθνικών συστημάτων.

β. Η τριμερής κοινωνική σύνοδος κορυφής για την ανάπτυξη και την απασχόληση, συμβάλλει στον κοινωνικό διάλογο.

21. Διακηρύσσεται ότι, η Ένωση ενθαρρύνει τη συμμετοχή των νέων στο δημοκρατικό βίο της Ευρώπης και συμβάλλει στην προώθηση των ευρωπαϊκών επιδιώξεων στο χώρο του αθλητισμού κατά τον οριζόμενο τρόπο.

22. Περαιτέρω, η Ένωση ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, προς το σκοπό βελτίωσης της συμπληρωματικότητας των υγειονομικών τους υπηρεσιών στις παραμεθόριες περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό, το Ε.Κ. και το Συμβούλιο, μπορούν να θεσπίζουν μέτρα για την προστασία και βελτίωση της υγείας του ανθρώπου και ιδίως για την καταπολέμηση σοβαρών ασθενειών με διασυνοριακή διάσταση κ.λπ..

23. Μεταξύ των περιοχών, για την ανάπτυξη των οποίων η Ένωση αναπτύσσει ιδιαίτερη δραστηριότητα, περιλαμβάνονται πλέον όλες οι νησιωτικές, διασυνοριακές και ορεινές περιοχές.

24. Στους στόχους της Ένωσης περιλαμβάνεται και η δημιουργία ευρωπαϊκού χώρου έρευνας, όπου οι ερευνητές, οι επιστημονικές γνώσεις και οι τεχνολογίες κυκλοφορούν ελεύθερα.

25.α. Προς το σκοπό προώθησης της επιστημονικής και τεχνικής προόδου και της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας, η Ένωση καταστρώνει ευρωπαϊκή πολιτική διαστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, προωθεί κοινές πρωτοβουλίες, υποστηρίζει την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη και συντονίζει τις προσπάθειες για την εξερεύνηση του διαστήματος. Επίσης, μπορεί να θεσπίζονται μέτρα για την υλοποίηση ενός ευρωπαϊκού προγράμματος για το διάστημα.

β. Η Ένωση καθιερώνει κάθε ωφέλιμη σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διαστήματος.

26. Η καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος εντάσσεται στους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ένωσης.

27.α. Καθορίζονται οι στόχοι της πολιτικής της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας, η οποία αναπτύσσεται στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης και λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, λαμβανομένης υπόψη της απαίτησης για την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος.

β. Η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να θεσπίζει, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών - μελών, τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση της οικονομικής κατά-

στασης, ιδίως αν ανακύπτουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα.

28. Εξειδικεύονται οι επιμέρους πολιτικές της Ένωσης στους τομείς του τουρισμού, της πολιτικής προστασίας και της διοικητικής συνεργασίας, που αποτελούν νέους τομείς υποστηρικτικών δράσεων της Ένωσης. Μεταξύ άλλων, η Ένωση: i) Ενθαρρύνει τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη επιχειρήσεων στον τουριστικό τομέα.

ii) Ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών - μελών για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων πρόληψης των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών και προστασίας από αυτές.

iii) Υποστηρίζει τις προσπάθειες των κρατών μελών για τη βελτίωση της διοικητικής τους ικανότητας στην εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης (διευκόλυνση ανταλλαγής πληροφοριών και δημοσίων υπαλλήλων, υποστήριξη προγραμμάτων κατάρτισης κ.λπ.).

29. Η κοινή εμπορική πολιτική ασκείται στο πλαίσιο αρχών και στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης και το πεδίο εφαρμογής της επεκτείνεται και στις άμεσες ξένες επενδύσεις.

30. Γίνεται ειδική μνεία για την παροχή επείγουσας χρηματοοικονομικής συνδρομής, από την Ένωση, σε τρίτες χώρες.

31. Καθορίζεται το πλαίσιο δράσης της Ένωσης στον τομέα της ανθρωπιστικής βοήθειας, που αλληλοσυμπληρώνει και αλληλοενισχύει τις δράσεις των κρατών - μελών. Μεταξύ άλλων, προβλέπεται η συγκρότηση Ευρωπαϊκού Σώματος Εθελοντών Ανθρωπιστικής Βοήθειας, προς το σκοπό δημιουργίας πλαισίου για την κοινή συνεισφορά των νέων της Ευρώπης στις δράσεις παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας της Ένωσης.

32. Παρέχεται η δυνατότητα στο Συμβούλιο να λαμβάνει, κατά την οριζόμενη διαδικασία, περιοριστικά μέτρα έναντι φυσικών ή νομικών προσώπων, ομάδων ή μη κρατικών οντοτήτων, σε περίπτωση διακοπής ή μείωσης, εν όλω ή εν μέρει, των οικονομικών ή χρηματοοικονομικών σχέσεων με τρίτες χώρες.

33. Ρυθμίζονται θέματα εκπροσώπησης της Ένωσης σε τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, από τις αντιπροσωπείες της Ένωσης, οι οποίες τίθενται υπό την εξουσία του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ.

34. Εισάγεται ρήτρα αλληλεγγύης, σύμφωνα με την οποία η Ένωση και τα κράτη - μέλη ενεργούν, από κοινού, με πνεύμα αλληλεγγύης, σε περίπτωση που κάποιο κράτος - μέλος δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πληγεί από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή. Προς τούτο, η Ένωση κινητοποιεί όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της, για την παροχή συνδρομής στο δοκιμαζόμενο κράτος - μέλος, τα δε κράτη - μέλη συντονίζονται στο πλαίσιο του Συμβουλίου.

35. Καθορίζεται ο τρόπος προσδιορισμού, από 1.11.2014, της ειδικής πλειοψηφίας, σε περίπτωση που: i) το Συμβούλιο δεν αποφασίζει μετά από πρόταση της Επιτροπής ή του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ,

ii) δεν λαμβάνουν μέρος στην ψηφοφορία όλα τα μέλη του Συμβουλίου, κατ' εφαρμογή των τροποποιημένων Συνθηκών.

36. Ορίζεται ότι, το Συμβούλιο καθορίζει και τις αποδοχές, αποζημιώσεις και συντάξεις του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Ύπατου Εκπροσώπου της

Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ και του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου.

37.α.ι) Προβλέπεται ότι, η Επιτροπή ασκεί προσφυγή στο Δικαστήριο κατά κράτους - μέλους που παραβαίνει την υποχρέωσή του να ανακοινώσει τα μέτρα μεταφοράς μιας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο.

ii) Με την προσφυγή μπορεί να υποδεικνύεται και το ύψος του κατ' αποκοπή ποσού ή της χρηματικής ποινής που οφείλει να καταβάλλει το εν λόγω κράτος.

β. Το Δικαστήριο δύναται να επιβάλει στο συγκεκριμένο κράτος - μέλος την καταβολή κατ' αποκοπή ποσού ή χρηματικής ποινής, μέχρι το όριο του ποσού που υποδεικνύει η Επιτροπή.

38.α. Παρέχεται η δυνατότητα πρόβλεψης ειδικών προϋποθέσεων και πρακτικών ρυθμίσεων στις πράξεις για τη δημιουργία λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, όσον αφορά στις προσφυγές που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, κατά των πράξεων των οργάνων και οργανισμών αυτών, που παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι των εν λόγω προσώπων.

β. Τα κράτη - μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για τη διασφάλιση πραγματικής δικαστικής προστασίας στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.

39. Ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

40. Συνιστάται επιτροπή με την οριζόμενη συγκρότηση, η οποία γνωμοδοτεί σχετικά με την επάρκεια των υποψηφίων για την άσκηση των καθηκόντων του δικαστή και του γενικού εισαγγελέα του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου, πριν από τη διενέργεια των διορισμών τους από τις κυβερνήσεις των κρατών - μελών.

41. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα περιλαμβάνεται στα θεσμικά όργανα της Ένωσης και μαζί με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών - μελών με νόμισμα το ευρώ, συγκροτούν το Ευρωσύστημα και ασκούν τη νομισματική πολιτική της Ένωσης.

42. Ορίζεται ρητά η συνήθης και η ειδική νομοθετική διαδικασία και προβλέπεται ότι, οι νομικές πράξεις που εκδίδονται κατά τις διαδικασίες αυτές, αποτελούν νομοθετικές πράξεις.

43. Παρέχεται η δυνατότητα ανάθεσης στην Επιτροπή, με νομοθετική πράξη, η εξουσία έκδοσης μη νομοθετικών πράξεων γενικής ισχύος, που συμπληρώνουν ή τροποποιούν ορισμένα μη ουσιώδη στοιχεία της νομοθετικής πράξης.

44. Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τις εκτελεστικές πράξεις της Ένωσης.

45. Για την εκτέλεση των εγγεγραμμένων στον προϋπολογισμό δαπανών απαιτείται η προηγούμενη έκδοση νομικά δεσμευτικής πράξης της Ένωσης που παρέχει τη νομική βάση για τη δράση της και την εκτέλεση των δαπανών.

46. Διατυπώνεται ρητά ότι, η Ένωση για την επίτευξη των στόχων της και την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών της, προικίζεται με επαρκή μέσα.

47. Θεσπίζεται, με Κανονισμό, πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο, τουλάχιστον πενταετούς διάρκειας, προς το σκοπό διασφάλισης της ομαλής εξέλιξης των δαπανών της Ένωσης, εντός των ορίων των ιδίων πόρων της. Το πλαίσιο αυτό καθορίζει το ύψος των ετήσιων ανώτατων ορίων των πιστώσεων για αναλήψεις υποχρεώσεων, ανά κατηγορία δαπανών, και του ετήσιου ανώτατου ορίου

των πιστώσεων για πληρωμές.

48. Επανακαθορίζεται η διαδικασία που ακολουθείται για τη θέσπιση, με ειδική νομοθετική διαδικασία, του ετήσιου προϋπολογισμού της Ένωσης χωρίς να επαναλαμβάνεται η ισχύουσα διάκριση μεταξύ υποχρεωτικών και μη υποχρεωτικών δαπανών.

49.α. Για την εκπλήρωση των νομικών υποχρεώσεων της Ένωσης έναντι τρίτων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή, μεριμνούν ώστε να είναι διαθέσιμα τα αναγκαία δημοσιονομικά μέσα.

β. Προβλέπεται η πραγματοποίηση τακτικών συναντήσεων των Προέδρων των προαναφερόμενων οργάνων, οι οποίοι, περαιτέρω, λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προώθηση του συντονισμού και της προσέγγισης των θέσεων των οργάνων αυτών, επί των δημοσιονομικών ζητημάτων.

50. Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τον τρόπο λήψης απόφασης στο πλαίσιο των ενισχυμένων συνεργασιών.

51. Τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο εφαρμογής της προβλεπόμενης από το άρθρο 308 ΣΕΚ ρήτρας ευελιξίας, δεν μπορεί να περιλαμβάνουν εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών - μελών, στις περιπτώσεις που οι τροποποιούμενες Συνθήκες την αποκλείουν.
(άρθρο 2)

III. ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ορίζεται ότι, η υπό κύρωση Συνθήκη συνάπτεται για απεριόριστη διάρκεια και κυρώνεται από τα Συμβαλλόμενα Μέρη, σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες.
(άρθρα 3 και 6)

ΠΡΟΣΑΡΤΩΜΕΝΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Α) Προσαρτώνται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, ενδεχομένως, στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, έντεκα (11) Πρωτόκολλα, που ρυθμίζουν θέματα σχετικά με:

1. Το ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2. Την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

3. Την ευρωομάδα.

4. Τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία η οποία θεσπίζεται με το άρθρο 28Α της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

5. Το άρθρο 6 παράγραφος 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προσχώρηση της Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών.

6. Την εσωτερική αγορά και τον ανταγωνισμό.

7. Την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Πολωνία και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

8. Την άσκηση των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων.

9. Τις υπηρεσίες γενικού συμφέροντος.

10. Την απόφαση του Συμβουλίου, όσον αφορά στην εφαρμογή του άρθρου 9Γ παράγραφος 4 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και του άρθρου 205, παράγραφος 2 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ της 1ης Νοεμβρίου 2014 και της 31ης Μαρτίου 2017, αφ' ενός, και από 1ης Απριλίου 2017, αφ' ετέρου.

11. Τις μεταβατικές διατάξεις.

Β) Προσαρτώνται στη Συνθήκη της Λισσαβώνας, τα κατωτέρω Πρωτόκολλα:

1. Πρωτόκολλο αριθ. 1, για την τροποποίηση των Πρωτοκόλλων, τα οποία προσαρτώνται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και / ή στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας.

Το εν λόγω Πρωτόκολλο συνοδεύεται από Παράρτημα που περιλαμβάνει πίνακες αντιστοιχίας που αναφέρονται στο άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 για την τροποποίηση των Πρωτοκόλλων, τα οποία προσαρτώνται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και / ή στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας.

2. Πρωτόκολλο αριθ. 2, για την τροποποίηση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας.

Γ) Τέλος, επισυνάπτεται Παράρτημα που περιλαμβάνει τους πίνακες αντιστοιχίας που αναφέρονται στο άρθρο 5 της Συνθήκης της Λισσαβώνας.

ΤΕΛΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Απαριθμούνται οι συμφωνηθείσες Πράξεις (Συνθήκη, Πρωτόκολλα, Παράρτημα) και παρατίθενται οι Δηλώσεις σχετικά με τις διατάξεις των Συνθηκών και των Πρωτοκόλλων που προσαρτώνται σε αυτές, οι οποίες υιοθετήθηκαν από τη Διάσκεψη των Αντιπροσώπων των Κυβερνήσεων των κρατών - μελών (Βρυξέλλες, 23 Ιουλίου 2007). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Δηλώσεις περί:

1. Υπεροχής του δικαίου που θεσπίζεται από την Ένωση, βάσει των τροποποιούμενων Συνθηκών, έναντι του δικαίου των κρατών - μελών, υπό τους όρους της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου της Ένωσης (Σχετική Γνωμοδότηση της Νομικής Υπηρεσίας του Συμβουλίου επισυνάπτεται στην Τελική Πράξη). (Δήλωση αριθ. 17)

2. Άσκησης της Προεδρίας του Συμβουλίου (θέσπιση συστήματος ομαδικής προεδρίας). (Δήλωση αριθ. 9)

3. Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. (Δήλωση αριθ. 30)

Β. Με τις διατάξεις του άρθρου δεύτερου παρέχονται οι αναγκαίες εξουσιοδοτήσεις, με παραπομπή στην κείμενη σχετική νομοθεσία, (ν.1338/1983, όπως ισχύει), για: α) τη ρύθμιση: i) κάθε θέματος που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή των κυρούμενων πράξεων, ii) θεμάτων που αναφέρονται στην ανάπτυξη των νησιών, β) την αναγκαία προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας, οσάκις αυτό απαιτείται.

Περαιτέρω, προβλέπεται ότι η άσκηση προσφυγών ενώπιον του Δικαστηρίου της Ένωσης κατά νομοθετικών πράξεων που θεωρείται ότι παραβιάζουν την αρχή της επικουρικότητας, διέπεται από τις σχετικές διατάξεις του Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών.

Γ. Με τις διατάξεις του άρθρου τρίτου προβλέπεται ότι ο Υπουργός Εξωτερικών υποβάλλει, πριν από το τέλος κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής, έκθεση για την εφαρμογή των τροποποιούμενων Συνθηκών (ΣΕΕ και ΣΛΕΕ).

Δ. Με τις διατάξεις του άρθρου τέταρτου παρέχεται η

εξουσιοδότηση για την:

α) ενοποιημένη απόδοση της ΣΕΕ και ΣΛΕΕ.

β) Λήψη μέτρων προκειμένου το προαναφερόμενο κείμενο να καταστεί προσιτό στα άτομα με αναπηρίες.

Ε. Με το άρθρο πέμπτο του νομοσχεδίου σε συνδυασμό με τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 6 της κυρούμενης Συνθήκης ορίζεται ο χρόνος έναρξης ισχύος αυτής και του υπό ψήφιση νόμου.

ΣΤ. Από τις διατάξεις του προτεινόμενου σχεδίου νόμου προκαλούνται, επί του Κρατικού Προϋπολογισμού, τα ακόλουθα οικονομικά αποτελέσματα:

1. Ετήσια δαπάνη από τη συνεισφορά της χώρας μας στις δαπάνες του προϋπολογισμού του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας. Η δαπάνη αυτή εξαρτάται από το εκάστοτε οριζόμενο ποσοστό της ελληνικής συμμετοχής και εκτιμάται, με βάση τα ισχύοντα, στο ποσό των 350.000 ευρώ, περίπου.

(άρθρο 28Α ΣΕΕ και σχετικό Πρωτόκολλο)

2. Ενδεχόμενη ετήσια δαπάνη, από την καταβολή επιδόματος υπηρεσίας αλλοδαπής στο διπλωματικό προσωπικό που αποσπάται για τη στελέχωση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, που επικουρεί τον Υπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ στο έργο του. Η δαπάνη αυτή εξαρτάται από πραγματικά περιστατικά και εκτιμάται στο ποσό των 3.400.000 ΕΥΡΩ περίπου.

(άρθρο 13Α παρ. 3 ΣΕΕ)

3. Δαπάνη από την:

i) Καταβολή της συνεισφοράς της χώρας στο Ταμείο Εκκίνησης που δημιουργείται για τη χρηματοδότηση προπαρασκευαστικών ενεργειών εν όψει αποστολών στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ.

(άρθρο 28 ΣΕΕ)

ii) Αύξηση του αριθμού: αα) των συνεδριάσεων της Ειδικής Διαρκούς Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτικών Υποθέσεων της Βουλής και ββ) των μετακινήσεων Ελλήνων Βουλευτών στις έδρες των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, ως συνέπεια της ενίσχυσης του ρόλου της Βουλής των Ελλήνων στην παρακολούθηση εφαρμογής της αρχής της επικουρικότητας στις προωθούμενες νομοθετικές πράξεις, καθώς και από τη συμμετοχή βουλευτών σε διασκέψεις κοινοβουλευτικών οργάνων και διακοινοβουλευτικές διασκέψεις, που συγκαλούνται κατά το άρθρο 10 του σχετικού Πρωτοκόλλου.

(άρθρο 8Γ ΣΕΕ σε συνδυασμό με τα σχετικά Πρωτόκολλα)

iii) Λήψη μέτρων, προκειμένου να καταστεί προσιτή στα άτομα με αναπηρίες η ενοποιημένη απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ.

(άρθρο τέταρτο) Η δαπάνη εκ της αιτίας αυτής εξαρτάται από την έκδοση κ.υ.α..

4. Ενδεχόμενη δαπάνη από την:

i) Καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας της χώρας μας με άλλα κράτη - μέλη στο πλαίσιο των μη αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης.

(άρθρο 10 ΣΕΕ)

ii) Συμβολή των ελληνικών διπλωματικών αρχών στην προστασία πολιτών της Ένωσης στο έδαφος τρίτων χωρών.

(άρθρο 20 ΣΕΕ)

iii) Αύξηση των συνεδριάσεων του Συμβουλίου, λόγω του διαχωρισμού αυτών, σε συνεδριάσεις με αντικείμενο την προώθηση νομοθετικών πράξεων της Ένωσης και συνεδριάσεις για μη νομοθετικές δραστηριότητες.

(άρθρο 9Γ παρ. 8 ΣΕΕ)

iv) Συμμετοχή της χώρας μας σε ομάδα κρατών, στην οποία το Συμβούλιο αναθέτει την εκτέλεση συγκεκριμέ-

νης αποστολής, στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. (άρθρο 28Α παρ. 5 ΣΕΕ)

ν) Παροχή βοήθειας και συνδρομής σε άλλο κράτος - μέλος της Ένωσης που δέχεται ένοπλη επίθεση στο έδαφός του. (άρθρο 28Α παρ. 7 ΣΕΕ)

vi) Συνεργασία και το συντονισμό των αρχών εθνικής ασφάλειας της χώρας μας με αντίστοιχες αρμόδιες υπηρεσίες άλλων κρατών - μελών. (άρθρο 61ΣΤ ΣΛΕΕ)

vii) Δημιουργία προοδευτικά ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης. (άρθρο 62 ΣΛΕΕ)

viii) Λήψη μέτρων από κοινού με άλλα κράτη - μέλη για τη βελτίωση της συμπληρωματικότητας των υγειονομικών υπηρεσιών στις παραμεθόριες περιοχές και από τη θέσπιση μέτρων κατ' εφαρμογή κοινοτικών κανόνων, για την καταπολέμηση σοβαρών ασθενειών με διασυνοριακή διάσταση κ.λπ.. (άρθρο 152 ΣΛΕΕ)

ix) Συμμετοχή της χώρας μας σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα για το διάστημα. (άρθρο 172α παρ. 2 ΣΛΕΕ)

χ) Ανάληψη από τη χώρα μας της προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την κάλυψη των σχετικών εξόδων.

(άρθρο 115β ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το σχετικό Πρωτόκολλο)

xi) Παροχή συνδρομής σε άλλα κράτη - μέλη της Ένωσης που δέχονται τρομοκρατική επίθεση ή πλήττονται από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή, στο πλαίσιο εφαρμογής της ρήτρας αλληλεγγύης. Η δαπάνη εκ της αιτίας αυτής εξαρτάται από πραγματικά γεγονότα.

(άρθρο 188ΙΗ παράγραφοι 1,2 ΣΛΕΕ)

xii) Εντατικότερη ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων της χώρας, λόγω της συμμετοχής της στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία κα ειδικότερα από την ενδεχόμενη συμμετοχή σε πολυεθνικές δυνάμεις, στα κύρια ευρωπαϊκά προγράμματα εξοπλισμού και στις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας.

(άρθρο 28Α παρ. 6 και 28Ε ΣΕΕ και σχετικό Πρωτόκολλο)

xiii) Επιβολή χρηματικής ποινής από το Δικαστήριο σε περίπτωση μη ανακοίνωσης μεταφοράς κοινοτικών οδηγίων στο εθνικό δίκαιο. (άρθρο 228 ΣΛΕΕ)

xiv) Έκδοση κειμένου για την ενοποιημένη απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ. (άρθρο τέταρτο)

5. Ενδεχόμενη δαπάνη, ανά τετραετία, από την καταβολή εξόδων μετακίνησης στο προσωπικό του Υπουργείου Εξωτερικών που μετακινείται για τη στελέχωση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης. Η δαπάνη αυτή εξαρτάται από πραγματικά γεγονότα και εκτιμάται στο ποσό των 1.200.000 ευρώ περίπου.

(άρθρο 13Α παρ. 3 ΣΕΕ)

6. Αποτροπή δαπάνης, κατά τα έτη που η χώρα μας, ασκεί την προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου από:

i) Τη μη πραγματοποίηση μετακινήσεων στο εξωτερικό του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εξωτερικών της χώρας μας και

ii) τον περιορισμό των εξόδων φιλοξενίας, λόγω της θεσμοθέτησης θέσης προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Υπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ. (άρθρα 9Β παρ. 2 και 6 ΣΕΕ)

7. Αποτροπή δαπάνης, από το έτος 2014 και εξής, λόγω της μη μόνιμης συμμετοχής, από την 1η Νοεμβρίου του έτους αυτού, Έλληνα υπηκόου, ως μέλους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

(άρθρο 9Δ παράγραφοι 4 και 5 ΣΕΕ)

8. Ενδεχόμενη αποτροπή δαπάνης από τυχόν μείωση

του αριθμού των ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ευρωβουλευτών) και την ως εκ τούτου μη καταβολή μηνιαίας αποζημίωσης για οδοιπορικά έξοδα και υπερωριακής αποζημίωσης, καθώς και αποζημίωσης για νυκτερινή εργασία και εργασία κατά τις Κυριακές και τις εξαιρέσιμες ημέρες, στους υπαλλήλους που διατίθενται για τη γραμματειακή τους εξυπηρέτηση.

(άρθρο 9Α ΣΕΕ)

9. Τέλος, αναμένεται να προκύψει σημαντικό όφελος για την εθνική οικονομία από την:

i) υπαγωγή όλων των νησιωτικών διασυνοριακών και ορεινών περιοχών στις περιοχές, για τις οποίες λαμβάνονται από την Ένωση ειδικά μέτρα για την ανάπτυξή τους, (άρθρο 158 ΣΛΕΕ)

ii) προσθήκη του τουρισμού στους τομείς υποστηρικτικής δράσης της Ένωσης, (άρθρο 176Β ΣΛΕΕ)

iii) κοινοτική συνδρομή στη συνεργασία της χώρας μας με άλλα κράτη - μέλη, για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων πρόληψης φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών, (άρθρο 176Γ ΣΛΕΕ)

iv) υποστήριξη της Ένωσης για την εφαρμογή προγραμμάτων ανταλλαγών δημοσίων υπαλλήλων και πληροφοριών, καθώς και προγραμμάτων κατάρτισης, στο πλαίσιο της διοικητικής συνεργασίας,

(άρθρο 176Δ ΣΛΕΕ)

v) ανάπτυξη ενισχυμένης συνεργασίας, με άλλα κράτη - μέλη, στο πλαίσιο μη αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης και της ΚΕΠΠΑ. (άρθρο 280Ζ ΣΛΕΕ)

Αθήνα, 28 Μαρτίου 2008

Ο Γενικός Διευθυντής

Βασίλειος Λέτσιος

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

(άρθρο 75 παρ. 3 του Συντάγματος)

στο σχέδιο νόμου «Κύρωση της Συνθήκης της Λισσαβώνας που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ορισμένες συναφείς πράξεις»

Από τις διατάξεις του προτεινόμενου σχεδίου νόμου προκαλούνται, επί του Κρατικού Προϋπολογισμού, τα ακόλουθα οικονομικά αποτελέσματα:

1. Ετήσια δαπάνη από τη συνεισφορά της χώρας μας στις δαπάνες του προϋπολογισμού του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας. Η δαπάνη αυτή εξαρτάται από το εκάστοτε οριζόμενο ποσοστό της ελληνικής συμμετοχής και εκτιμάται, με βάση τα ισχύοντα, στο ποσό των 350.000 ευρώ, περίπου.

(άρθρο 28Α ΣΕΕ και σχετικό Πρωτόκολλο)

2. Ενδεχόμενη ετήσια δαπάνη, από την καταβολή επιδόματος υπηρεσίας αλλοδαπής στο διπλωματικό προσωπικό που αποσπάται για τη στελέχωση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, που επικουρεί τον Υπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ στο έργο του. Η δαπάνη αυτή εξαρτάται από πραγματικά περιστατικά και εκτιμάται στο ποσό των 3.400.000 ευρώ περίπου.

(άρθρο 13Α παρ. 3 ΣΕΕ)

3. Δαπάνη από την:

i) Καταβολή της συνεισφοράς της χώρας στο Ταμείο Εκκίνησης που δημιουργείται για τη χρηματοδότηση προπαρασκευαστικών ενεργειών εν όψει αποστολών στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ. (άρθρο 28 ΣΕΕ)

ii) Αύξηση του αριθμού: αα) των συνεδριάσεων της Ειδικής Διαρκούς Επιτροπής Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής και ββ) των μετακινήσεων Ελλήνων Βουλευτών στις έδρες των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, ως συνέπεια της ενίσχυσης του ρόλου της Βουλής των Ελλήνων στην παρακολούθηση εφαρμογής της αρχής της επικουρικότητας στις προωθούμενες νομοθετικές πράξεις, καθώς και από τη συμμετοχή βουλευτών σε διασκέψεις κοινοβουλευτικών οργάνων και διακοινοβουλευτικές διασκέψεις, που συγκαλούνται κατά το άρθρο 10 του σχετικού Πρωτοκόλλου.

(άρθρο 8Γ ΣΕΕ σε συνδυασμό με τα σχετικά Πρωτόκολλα)

iii) Λήψη μέτρων, προκειμένου να καταστεί προσιτή στα άτομα με αναπηρίες, η ενοποιημένη απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ. (άρθρο τέταρτο) Η δαπάνη εκ της αιτίας αυτής εξαρτάται από την έκδοση κ.υ.α..

4. Ενδεχόμενη δαπάνη από την:

i) Καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας της χώρας μας με άλλα κράτη – μέλη στο πλαίσιο των μη αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης. (άρθρο 10 ΣΕΕ)

ii) Συμβολή των ελληνικών διπλωματικών αρχών στην προστασία πολιτών της Ένωσης στο έδαφος τρίτων χωρών. (άρθρο 20 ΣΕΕ)

iii) Αύξηση των συνεδριάσεων του Συμβουλίου, λόγω του διαχωρισμού αυτών, σε συνεδριάσεις με αντικείμενο την προώθηση νομοθετικών πράξεων της Ένωσης και συνεδριάσεις για μη νομοθετικές δραστηριότητες.

(άρθρο 9Γ παρ. 8 ΣΕΕ)

iv) Συμμετοχή της χώρας μας σε ομάδα κρατών, στην οποία το Συμβούλιο αναθέτει την εκτέλεση συγκεκριμένης αποστολής, στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. (άρθρο 28Α παρ. 5 ΣΕΕ)

v) Παροχή βοήθειας και συνδρομής σε άλλο κράτος - μέλος της Ένωσης που δέχεται ένοπλη επίθεση στο έδαφός του. (άρθρο 28Α παρ. 7 ΣΕΕ)

vi) Συνεργασία και το συντονισμό των αρχών εθνικής ασφάλειας της χώρας μας με αντίστοιχες αρμόδιες υπηρεσίες άλλων κρατών - μελών. (άρθρο 61ΣΤ ΣΛΕΕ)

vii) Δημιουργία προοδευτικά ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης. (άρθρο 62 ΣΛΕΕ)

viii) Λήψη μέτρων, από κοινού με άλλα κράτη - μέλη, για τη βελτίωση της συμπληρωματικότητας των υγειονομικών υπηρεσιών στις παραμεθόριες περιοχές και από τη θέσπιση μέτρων κατ' εφαρμογή κοινοτικών κανόνων, για την καταπολέμηση σοβαρών ασθενειών με διασυνοριακή διάσταση κ.λπ.. (άρθρο 152 ΣΛΕΕ)

ix) Συμμετοχή της χώρας μας σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα για το διάστημα. (άρθρο 172α παρ. 2 ΣΛΕΕ)

x) Ανάλυση, από τη χώρα μας, της προεδρίας της Ευρωμάδας και την κάλυψη των σχετικών εξόδων.

(άρθρο 115Β ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το σχετικό Πρωτόκολλο)

xi) Παροχή συνδρομής σε άλλα κράτη - μέλη της Ένωσης που δέχονται τρομοκρατική επίθεση ή πλήττονται από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή, στο πλαίσιο εφαρμογής της ρήτρας αλληλεγγύης. Η δαπάνη εκ της αιτίας αυτής εξαρτάται από πραγματικά γεγονότα.

(άρθρο 188ΙΗ παράγραφοι 1,2 ΣΛΕΕ)

xii) Εντατικότερη ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων της χώρας, λόγω της συμμετοχής της στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία και ειδικότερα από την ενδεχόμενη συμμετοχή σε πολυεθνικές δυνάμεις, στα κύρια ευρωπαϊκά προγράμματα εξοπλισμού και στις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας.

(άρθρο 28Α παρ. 6 και 28Ε ΣΕΕ και σχετικό Πρωτόκολλο)

xiii) Επιβολή χρηματικής ποινής από το Δικαστήριο σε περίπτωση μη ανακοίνωσης μεταφοράς κοινοτικών οδηγιών στο εθνικό δίκαιο. (άρθρο 228 ΣΛΕΕ)

xiv) Έκδοση κειμένου για την ενοποιημένη απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ. (άρθρο τέταρτο)

5. Ενδεχόμενη δαπάνη, ανά τετραετία, από την καταβολή εξόδων μετακίνησης στο προσωπικό του Υπουργείου Εξωτερικών που μετακινείται για τη στελέχωση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης. Η δαπάνη αυτή εξαρτάται από πραγματικά γεγονότα και εκτιμάται στο ποσό των 1.200.000 ευρώ περίπου.

(άρθρο 13Α παρ. 3 ΣΕΕ)

Οι ανωτέρω δαπάνες θα καλύπτονται από τις πιστώσεις του τακτικού προϋπολογισμού, ως ακολούθως:

α. Οι υπό στοιχεία 1,3(i) και 4(iv) και (xii) δαπάνες, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

β. Η υπό στοιχείο 3(ii) δαπάνη, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού της Βουλής.

γ. Η υπό στοιχείο 4(x) δαπάνη, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών.

δ. Οι υπό στοιχεία 2, 4(ii), (xi), (xiv) και 5(ii) δαπάνες, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Εξωτερικών.

ε. Οι υπό στοιχεία 4(i), (iii), (xiii) δαπάνες, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού των οικείων Υπουργείων, κατά περίπτωση.

στ. Η υπό στοιχείο 4(v) δαπάνη, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού των Υπουργείων Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας.

ζ. Οι υπό στοιχεία 4(vi) (vii) και (xi) δαπάνες, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Εσωτερικών.

η. Οι υπό στοιχεία 3(iii) και 4(viii) δαπάνες, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

θ. Η υπό στοιχείο 4(ix) δαπάνη, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Ανάπτυξης.

Αθήνα, 31 Μαρτίου 2008

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Πρ. Παυλόπουλος

Γ. Αλογοσκούφης

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Θ. Μπακογιάννη

Ευάγ. - Β. Μειμαράκης

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
Χρ. Φώλιας	Γ. Σουφλιάς
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
Ευρ. Στυλιανίδης	Φ. Πάλλη-Πετραλιά
ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ	ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
Δ. Αβραμόπουλος	Α. Κοντός
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Σ. Χατζηγάκης	Μ. - Γ. Λιάπης
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
Α. Σπηλιωτόπουλος	Κ. Χατζηδάκης
ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ, ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ
Γ. Βουλγαράκης	Μ. Τζίμας
ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ	
Θ. Ρουσόπουλος	